



# EUROPA SINEAMUL ROMANESC

FOAIA MISCARII ROMÂNE PENTRU UNITATEA EUROPEI

Mensile. Spedizione abb. postale Gruppo III 70% - 00187 Roma, Foro Traiano 1/A, Tel.(06)679.77.85

## ROMÂNIA VĂZUTĂ DE APROAPE

Pe marginea cărții «Regard sur le Parcours Roumain»  
Editions Europa, Roma, 1992

O convorbire cu G. A. PORDEA  
Consemnată de TRAIAN FILIP

*- După recenta publicare a studiului privitor la «Parcursul românesc» de la 1945 la 1989, opinia Dvs asupra celor expuse ar fi binevenită; ca martor direct al epocii și în urma faptului că ați figurat episodic și în secvența furtunoasă a exilului românesc.*

- Acesta se află într-adevăr - și nu fără motive - oarecum pe planul principal al cărții. Aș dori deci să reconstituiesc, în chip de punere pe orbită, preliminariile de bază ale situațiunii date. Iată așadar «Casa familială» ocupată de un grup de răufăcători. Surprinși și deveniți ostateci, părinți, frați, copii, suferă acolo cumplit. Poliția nu îndrăznește să intervină. Ce va face membrul familiei respective rămas afară, în libertate? Se va limita oare doar a protesta denunțând cele întâmplate (cunoscute de toată lumea), zilnic și în gura mare, a evoca cu prietenii săi, deplângându-le neîncetat, ororile care se petrec dincolo de «cortină»? Sau va căuta de asemeni și din răspuțeri să vină efectiv în ajutorul familiei sale greu lovite, să încerce a opri distrugerea casei părintești, să prepare metodic normalizarea viitoare a vieții familiale și reamenajarea căminului strămoșesc pângărit; intervenind - în funcție de acest triplu obiectiv - nu numai la comisariate, ministere și președinții străine, dar chiar pe lângă șefii-banđiți în cauză, dacă aceștia -jinduind dintr-o dată după un fel de respectabilitate - par să se arate oarecum accesibili. Din metafora schițată se desprind cele două opțiuni disponibile în fața unei calamități naționale: o atitudine idealistă fragmentară, sau o acțiune completă și în mod principal realistă. Dacă s-ar face o comparație cu un război propriu-zis, ar fi vorba pe de-o parte de lupta civililor în spatele frontului, iar pe de alta de cea a combatanților: în linia întâia, «de foc» și «de bătaie». Ambele înscriindu-se, fiecare în felul ei, nu numai intențional, dar și efectiv, pe făgașul fireștii și obligatorii dimensiuni patriotice.

- *Nu dihotomia aceasta de ordin tehnic a determinat carența denunțată a diasporei românești.*

- Nu. Carența a succedat dezorganizării ei, care a fost în fapt o dezagregare-putrezire. «Regard sur le parcours roumain» este un pamflet care examinează acest proces cu multă claritate, dintr-o trășătură de condei. Caricaturale pretenții și veleități personale dezordonate sunt deci spontan și progresiv formulate în sânul autenticului nucleu inițial al exilaților români. Astfel ia naștere o veritabilă rețea de animozități și de neînțelegeri poli-valente, curând metamorfozate în ostilități deschise, care duc la înjgheburile a numeroase mini-organisme «naționale», debusolate, fără suflu, fără rost. Descompunerea aceasta a avut consecințe dezastruoase: în sânul diasporei, exilații «cu scaun la cap» s-au îndepărtat prin forța lucrurilor de un absurd și disgrățios amalgam heteroclit cuprins de frenezie (în sensul aproape patologic); acasă, poporul s-a aflat fără un sprijin exterior unitar, serios, eficient; în ochii străinilor, România și-au pierdut în bloc o parte din buna lor reputație, prestigiul lor fiind apoi menținut grație aporturilor individuale, mai ales ale exilaților «independenți»; iar pentru inamicii neamului românesc a fost un substanțial și nesperat cadou.

- *Inamicii fiind Ungurii...*

- Ei nu s-au sfiit niciodată să se declare fățiș astfel. La început, excelența organizare - se poate spune - a exilului românesc (cele două principale centre de la Washington și Paris, Institutul Carol I, ziarul «Națiunea Română», grupurile cultural-politice diriguitoare, localurile respective, lucrările de înaltă ținută publicate periodic) îi neliniștiseră atunci pe Maghiari. Apoi, contra-marșul din 68-69 i-a iritat copios. Dacă acțiunea exilului românesc ar fi continuat pe aceleași cale, recunoscând și acceptând contra-marșul printr-un acord fără note false, poziția românească ar fi putut să fie cimentată în vederea celor mai utile realizări naționale, cuprinzând poate un magistral Decembrie 89. Autodistrugerea românească a nucleului inițial și respingerea aportului bucureștean, au fost privite cu satisfacție în cercurile ungare, pe deplin liniștite în sfârșit de refuzul inițiativei Tilea. Riscaseră să se găsească în fața unui singur regiment bine încheșat și activ de «Titulești», și constatau cu plăcere prezența unor plutoane plâpânde și pasive de «Dandanachi». Astfel s-au simțit ei în largul lor pentru a intensifica propaganda antiromânească în Occident, și apoi a îndrăzni *totul și orice*: până la acțiunea Tökés de la Timișoara, tragica înscenare de la Târgu Mureș, și ultragiile de un gust îndoielnic larg distribuite în sânul Parlamentului român.

- *Nu acordați prea multă importanță fenomenului maghiar (minoritar) într-o viziune exagerată privind influența lui asupra existenței națiunii române și a securității Statului român?*

- Nu. Recenta luare de poziție dizidentă în cadrele Forum-ului Democrat Maghiar din Ungaria, unde se află la guvern (acțiunea lui Istvan Csurka), revendicând un «*Lebensraum* maghiar» pe baza «identității istorice ungare» și refuzând în consecință consensul de până acum relativ la intangibilitatea frontierelor în Europa de Est, - dă o idee de ceea ce «se coace» politiceste la Budapesta, confirmând justețea punctului meu de vedere. Indicele decisiv în această privință, vreau să zic a întregii politici românești este, în conjunctura de astăzi, minoritatea maghiară. Nu ar fi trebuit să fie așa, dar așa este, din cauza exageratei noastre omenii și exageratei lor ne-omenii. Nu trecutul istoric, nici diversele antinomii existente sunt în principiu în cauză, ci lipsa de pătrundere și de nerv a guvernanților temporari de la București, precum și aparenta apatie a poporului român, ambele ancorate pe

menționata discordanță morală fundamentală. Totul fiind alimentat desigur ocazional și de pașii greșiți ai exilului românesc.

- *Aceștia cu multiplul lor efect nociv.*

- Multiplu și iremediabil. Așa cum îl găsim în anecdota sclavului lui Esop: în acea putere care piere dacă nu e unită. Faza următoare - ca evoluția unei boli grave - s-a materializat, precedând metastaza, printr-un acces prelungit de intensă agresivitate principială. Fenomenul acestui clocot gratuit al grupulețelor - având ca efect doar evaporarea apei chioare pusă la fiert fără scop, și apoi... distrugerea cratiței - a prezentat un alt aspect supărător atunci când protagoniștii lor s-au coalizat ocazional cu dușmanii neamului (într-un fel de «dinamism» justificativ și în același timp un impuls de sfidare a «independențelor» naționalești). Pe de altă parte, în lipsa unei organizații cu adevărat reprezentative a națiunii române în lumea liberă, în rândurile acesteia din urmă s-a acceptat uneori să se considere ca atare una sau alta din teoreticele micro-comunități existente. Și, în sfârșit, după decembrie 89, anumiți Români din Țară, care nu cunoșteau realitățile de acest ordin, au omologat și ei ficțiunea unei pretinse «rezistențe» românești autentice (desfășurată... în Occident), care ar fi fost asumată de aceleași mici clanuri, lipsite în fapt de state de serviciu globale cu adevărat notabile. Pentru ultimele două motive, am ținut să insist și acum asupra acestui *malentendu*, printr-o punere la punct riguroasă.

- *În studiul care ne interesează se pot releva: critica diasporei, cu denunțarea carenței sale, apoi un fel de iertare acordată parțial câtorva comuniști de la București...*

- Termenul e exagerat. Dar, în orice caz, nu mi se pare să fie vorba de mărinimie, ci de onesta recunoștere a anumitor indubitabile fapte - a unor mici Pătrășcani, care au existat - comparativ modeste dar pozitive pe plan național.

- *Această recunoaștere, deci, este urmată de o viziune rapidă a răsturnării din decembrie 89, și în final se asistă la decorticarea chestiunii maghiare în perspectiva noii ordini mondiale în devenire. Sunteți de acord cu anatema formulată la adresa exilaților?*

- Nu poate fi vorba de anatema. Eforturile exilaților români au fost multiple și onorabile, un important lot dintre ele cu rezultate de calitate. Bunele intenții n-au fost absente. Ca «civili» sau ca «soldați», lupta lor a fost angajată cu determinațiune și curaj. Ceea ce a lipsit uneori, în mediul zis «oficial» a fost - în marginea performanțelor personale - un comportament individual și colectiv adecvat; marcat de înțelepciunea, seriozitatea, sensul demnității și al solidarității naționale, pe care circumstanțele le reclamau imperios. Pentru a uza de doi termeni triviali dar expresivi, «mâncătoria» și «țigănia» au distrus adesea cu mâna stângă ceea ce era construit cu greu de cea dreaptă.

- *Dacă inițiativa Tilea (pentru un dialog al exilaților cu Bucureștiul) ar fi putut să ia o formă concretă, eu cred că s-ar fi realizat, pe planul românesc, cel puțin ceea ce au făcut, prin aceeași stratagemă, Ungurii: un început de economie de piață, plâpând dar existent, cu un vag sprijin occidental ocult, accentuarea în profunzime nu la suprafață a distanțării de Moscova, și pregătirea prin manevre subterane a viitorului. Adică: îmbunătățirea soartei poporului român, menținerea prestigiului românesc în străinătate și implântarea câtorva jaloane pentru formula practică post-comunistă, imprevizibilă, inimaginabilă, dar incontornabilă. Era nevoie pentru aceasta de grupulețele fără vlagă de care ați amintit?*

- Era nevoie - tocmai din cauza prezenței doar a acelor grupulețe - de un artificiu: un

- Era nevoie - tocmai din cauza prezenței doar a acelor grupulețe - de un artificiu: un pretins acord moral-ideologic simbolic, o mitică aglutinare socio-politică formală a Românilor liberi; în jurul unei ficțiuni acceptate și la București și în Occident: acel nucleu inițial lansat cu îndemănare și-apoi nesăbuit pulverizat, dar păstrându-și reputația de existență nominală. Față de indisponibilitatea acestui grup fantomă, Tilea ar fi fost în măsură, poate, ori să convingă pe numeroșii șefuleți, ori să înjghebe el însuși un alt nucleu *ad-hoc*. Dar dispariția sa aproape simultană a paralizat întreprinderea astfel cum fusese plantată. În consecință s-a acționat totuși, dar sporadic și în formație dispersată. Aceasta s-a făcut din respect față de ideea însăși lansată de Tilea și, prin ea, față de persoana (amintirea) sa, ca o consecință implicită a unui important angajament luat numai la invitația și cu avalul său moral și pentru că proiectul era considerat de cei ce îl agreaseră ca util cauzei românești. Ireducibilii convinși nu au fost numeroși, deoarece măsurile practicate în prealabil nu erau ușoare; anume contactul cu puterea publică locală la un înalt nivel politic, considerat ca un gest de curtenie față de țara gazdă, dar și ca o măsură de securitate, întru stabilirea unei quasi-complicități oficiale, în jurul tentativei schițate. Directe sau indirecte, demersurile au fost apoi efectuate, așa zicând mână în mână cu autoritățile locale implicate.

- *Dar fără rezultate practic pozitive.*

- Dați-mi voie, vă rog. Acțiunea lui V.V. Tilea nu cuprindea (și nu antrena) numai un aport al lui (și al celor ce îl urmau), ci și o acceptare a ceea ce se făcuse și se făcea pozitiv (adică românește) la București. Era un *do ut des*. Apelul recunoștea (și în sensul de discernământ și în sensul de recunoștință) contribuția utilă a guvernului român și recomanda - dimpreună cu consimțirea expresă în acest sens - însușirea ei de către exilați. Textul nu era lung, dar era în același timp precis și nuanțat. Căci, în plus, în aprecierea noii politici românești, de distanțare față de Moscova, era inclusă - și menționată - separarea deținătorilor puterii din țară de stăpânii lor străini. Era deci o schimbare de atitudine bazată pe o ruptură, a cărei enormă semnificație Tilea o înregistrase ca atare. Apelul lui cerea o adeziune la acest fenomen, un sprijin și o încurajare cu acorduri personale și de grup, adeziunea fiind presupusă ea însăși a fi tot atât de semnificativă. Era vorba - după Tilea - de a face cauză comună (spre binele comun), și astfel a fost înțeleasă inițiativa sa de către cei ce au urmat-o. Deopotrivă luării de poziție a celorlalți realiști (pe care cartea îi înșiră dând câteva exemple: Palade, Drăgan, Baciuc, Uscătescu...), acordul lui Tilea și al Tiliștilor nu se raporta nici la interese nici la sentimente, ci era o chestiune de opinie, de judecată rece: o opțiune în serviciul Neamului.

- *Tocmai de aceea era important ca, într-o formă oarecare, acțiunea să fie continuată după moartea lui Tilea. O simplă judecată globală elementară nu și-ar avea locul.*

- Doresc să insist asupra încurajării unei posibile metamorfoze ce s-ar fi înfăptuit în Casa părintească: a trecerii eventuale a răufăcătorilor locali, împotriva șefilor lor străini, de partea familiei sechestrate. O conversiune care i-ar fi transformat din răufăcători în binefăcători. În consecință, și înlăturând - pe baza fermei luări de poziție a lui Tilea - posibilitatea unei mistificări, a fost vorba - în cele ce au urmat - de tentative de explorare, astfel cum fuseseră concepute dintru bun început. Se propunea, de exemplu, părăsirea Pactului de la Varșovia și a Comecom-ului.

- *A imagina o asemenea ipoteză, în acea conjunctură de oțel, nu putea să treacă decât ca o fantezie.*

- «În politică - a spus Baroche, ministru al lui Napoleon III - nimic nu e mai plauzibil decât ceea ce pare imposibil». (Gorbaciov a demonstrat-o douăzeci de ani mai târziu). În acel moment s-a obținut - în eventualitatea concretizării unui astfel de eveniment de mare anvergură - promisiunea unui sprijin diplomatic occidental în măsura posibilului ferm. Iar în al doilea rând s-a sugerat reglementarea chestiunii Bisericii catolice unite. Au fost exclusiv două perioade de tentative de acest gen, strict circumscrise între 1968-1970 pentru cele amintite - în momentul apogeului contromarșului, după vizitele în România a Generalului De Gaulle și a Președintelui Nixon - și între 1981-1983, când situația economică din Țară se înrăutățise dramatic. S-a propus, în această a doua fază, o asistență tehnică în savoir-faire și un ajutor material deghizat, destul de substanțial, cu o contraparte de natură cultural-politică mai degrabă maniabilă. În alți termeni, restituirea fragmentară, sub diverse motive plauzibile, a plăților datoriei externe a României, efectuate - cu morbida încăpățănare care se cunoaște - în dauna poporului român. Și-apoi, de asemeni, crearea unui Cerc de studii europene coincizând cu progresele înregistrate de construcția continentală și perspectivele pe care aceasta le deschidea în mod spectacular.

- *N-a fost vorba așadar de cooperare.*

- În Apelul său, Tilea amintise de «sprijinul» diasporei (acordat Bucureștiului) și de «lupta comună» consecutivă, dar nu s-a ajuns până acolo din pricina decesului său. A fost vorba de demersuri (sub formă de recomandări) întreprinse spre beneficiul națiunii române și cunoscute de fiecare dată de înaltele sfere locale.

Nu era vorba de iertare; putea fi vorba însă de înțelegere. Timpul și împrejurările nu au permis-o. În orice caz, acceptarea nu înseamnă iertare, a spus în condiții similare doamna Elena Bonner-Sacharov citată în «Regard sur le parcours roumain». În politică - a decretat Papa - trebuie să se distingă între pasiune și rațiune. Fără pasiune, douăzeci de ani de eforturi comune din partea întregii diaspore ar fi permis poate poporului român să întâmpine pe 89 altfel. Iată esențialul. Sugestii lucide, clarvăzătoare, persistente, formulate oficial, ar fi fost cred acceptate încetul cu încetul. Căci așa era și interesul regimului: o continuare, o împodobire a contra-marșului.

- *În marginea fărădelegilor...*

- Reducând poate, moderând eventual chiar și teribila lor realitate. Repet: ca în Ungaria.

- *Toate acestea presupunând existența reală a contromarșului. Care e părerea Dvs personală asupra acestuia?*

- «Atlasul Istoriei Mondiale», publicat în 1981 de Enciclopedia Universalis la cunoscutul editor parizian Albin Michel, e prefăcut de celebrul istoric francez Profesorul Emmanuel Le Roy Ladurie; redacția operei revine la mai bine de o sută de universitari emeriți americani, englezi și francezi, printre care Dna Carrère d'Encausse de la Academia Franceză - adesea citată - specialistă în chestiunile privitoare la comunism și la Uniunea Sovietică. În această remarcabilă lucrare, harta Europei de Est ocupată de sovietici face următoarele distincțiuni între Statele zise atunci de «democrație populară»: cele în condiționat fidele liniei politice a Uniunii Sovietice (Republica Democrată Germană și Bulgaria), cele în care s-au manifestat mișcări recurente de opoziție (Polonia, Cehoslovacia și Ungaria), cele schismatice (Jugoslavia și Albania), și apoi, singură într-o secțiune aparte, România, «Stat având o politică externă autonomă în raport cu Uniunea Sovietică» («Sta-

tut independent în sânul CAER și în cadrele acesteia, refuzul de a renunța la regula de unanimitate»; «prietenie cu China și protest contra intervenției în Cehoslovacia»).

Tema cărții a fost tratată obiectiv și precaut. Cred că e interesant să vă desvăluiesc următoarele: în noiembrie trecut, la Societatea de Istorie Diplomatică din Paris (al cărui membru sunt), în cursul unui colocviu cu titlul «Crizele din Est», s-a reamintit că ar fi existat și o interpretare caracterizată ca «polițistă», a Primăverii de la Praga: Dubcek considerat ca un neo-bolșevic mascat, tancurile care au năpădit capitala cehoslovacă fiind așa-zicând de hârtie și totul înscenat de comun acord între Brejnev și Dubcek, pentru a face să se creadă anumite lucruri, dar că nu era deloc, că nu putea să fie vorba de o încercare de a da socialismului o față umană. Mutatis mutandis, într-o formă mai accentuată, regăsim teza anti-contramarșului. Și-atunci, se poate gândi și astfel: când distanța între interpretarea realității și realitatea însăși devine prea mare, nu mă mai interesează decât realitatea. Giacometti dixit.

- *Care a fost poziția Dvs personală față de exilații români ziși «oficiali»?*

- Până la alegerea mea în Parlamentul European am privit cu interes cele ce se petreceau în forfoteala condițională, fiindcă Țara noastră era totuși direct în cauză. Am urmărit întotdeauna de aproape activitățile românești și m-am bucurat când ele ieșeau din comun. Nu trebuie să se creadă că, din pricina deraierii «oficiale», totul se năruise. Românii au continuat să se străduiască și - o repet - s-au înregistrat ici-colo realizări frumoase, de valoare. Poziția mea a fost neutră, în fond. Nu m-am amestecat în activitățile comunitare - deși am fost solicitat - dar am respectat cu obiectivitate desfășurarea activității întreprinse; neregulată, neîndestulătoare pe plan politic, aceasta era în ultimă instanță, cum am mai spus-o, neinteresantă în raport cu realitatea. Dar, de pildă, fiind membru al Legiunii Regale Britanice la Paris, am obținut ca președintele unei organizații românești să fie invitatul de onoare al instituției la un banchet oficial. A venit, a vorbit - bine -, a fost un eveniment util pentru cauza românească și mi-a făcut plăcere. Același președinte a fost invitatul meu la Cercul Interaliat, clubul meu parizian, cu ocazia dejunului oferit de mine după alegerile europene din 1984. A fost prezent împreună cu secretarul general al unui partid «istoric», pe care îl invitaseam, de asemenea, împreună cu doi membri ai Institutului Franței, ambasadori, gazetari cunoscuți etc. Nu o dată am mai invitat astfel de exilați «oficiali» la conferințele mele la care au venit să asiste, sau la dejunuri la Legiunea americană din Paris (Fundația General Pershing), la al cărei program contribuiam, an după an, în interesul amicitiei franco-americane. Vreau să spun că am avut - față de acești exilați «oficiali» - o atitudine corectă, câteodată cu mărturii personale de apreciere deosebită.

- *Mi s-a spus că ați făcut parte și dintr-o confraternitate de foști combatanți.*

- Am avut într-adevăr, la un moment dat, deosebita onoare de a fi cooptat membru activ al Asociației Naționale a Ofițerilor Agenți de legătură și interpreți militari (denumită «Sphinx», după efigia sa), asociație franceză de foști combatanți ai Armatei Aliate, care a numărat printre membrii săi de onoare, pe mareșalii Juin, Montgomery, Alanbrooke, și pe generalul Marshall. Dar acest amănunt face parte dintr-un domeniu rezervat, pe care nu doresc să-l evoc acum.

În continuare aș vrea să mă refer la deslănțuirea campaniei de presă împotriva mea. M-am abținut de la orice contact de această natură, întorcând, bineînțeles, spatele celor lipșiți de simțul onoarei - cuprinzând Europa Liberă - și considerând pe toți ceilalți ca total inexistenți. Ați vorbit adineaori de anatema. Nu e vorba nici măcar de acuzare și cu atât

mai puțin de condamnare. Constatări, doar. Am constatat, ca atâția alții, cu cel mai viu regret, existența, pe planul zis oficial, a unui egocentrism de clan; suprapunând pretențiile de reprezentare și îndrumare, de cenzurare și condamnare, de a culege recunoștință și a binecuvânta gloata. Câte ineptii și ce ridicol piticism! Deținători ai unei ecuații național-politice imaginare, acești frați ai noștri au greșit. Ei s-au arătat lipsiți de perspectivă, în întârziere în raport cu timpul, iar în spațiu deplasați: mai încoace de realitățile socio-politice, mai încolo de normele uzuale și de obiectivele de atins. Se credeau sosiți pentru că se opriseră.

- *S-ar putea opina că refuzul cercurilor oficiale ale diasporei române de a accepta ideea autenticității contramarșului nu implică neobservarea de către ele a anumitor interese permanente ale națiunii române. Abordând doar o singură latură a acestora, datorită exilaților români - a tuturor și mai vârtos a celor «oficiali» - se circumscria în permanență în jurul a două teme principale: latinitatea și Ungurii. Era necesar, pe de-o parte, a menține - individual și cu deosebire colectiv - pe toate planurile, un contact din cele mai strânse cu Franța, Italia, Spania; a conserva și adânci legăturile spirituale cu marile națiuni latine. În cursul a 22 de ani (din cei 44 ai exilului), ar fi fost cuviincios să se redacteze, din însărcinarea și cu asistența Comitetului Național - nu din pur romantism, ci cu cele mai onorabile și naturale arrière-pensées de ordin diplomatic, politic, și prin urmare patriotic - o mare și inspirată operă amintind aceste neprețuite legături, rădăcinile și fazele existenței latine a Neamului românesc.*

- Pe de altă parte, atacurile maghiare contra României și-au început faza lor foarte acută pe la mijlocul anilor 60; ele au coincis cu suprimarea Teritoriului Autonom din Secuime. Această campanie antiromânească a fost (și mai este) extrem de violentă. Organizațiile românești din lumea liberă (indiferent dacă s-ar mai fi limitat la una singură, sau dacă deveniseră o sută) ar fi trebuit să reacționeze în permanență pe lângă forurile oficiale și în cercurile competente și să publice (în cursul celorlalți 22 de ani de exil) o mare lucrare doctă, completă, în mai multe volume, despre Transilvania românească. Pentru ambele opere, problema retribuirii autorilor (la nevoie) și a imprimării lor în largi tiraje și frumoase condiții grafice, nu se punea (mai bine zis nu ar fi trebuit să se pună) grație substanțialului fond Antonescu. Nici una nici alta din aceste îndatoriri primordiale nu au fost observate; cât despre a doua, s-a mers dimpotrivă până la pactizarea unora dintre exilații români «oficiali» cu acei Unguri care urmăreau pe față cele mai antiromânești obiective.

În schimb - și este iarăși paradoxal să se constate - lucrări monumentale și de mare valoare asupra Transilvaniei au fost publicate în Țară de «comuniști»: Ștefan Pascu, Constantin și Dinu Giurescu, Virgil Cândea și Cornelia Bodea, Constantin Daicoviciu etc. (Ghîlimelele încadrând termenul *comuniști* sunt aici indispensabile, având în vedere conținutul textelor și stilul lor în cel mai neaș spirit românesc, deci categoric anticomunist). Nu e de mirare dacă acești *ei* din România roșie au putut să apară mai aproape de *noi*, decât acei *ei* dintre diasporiți care n-au ezitat să rățăcească, în pași de ciardaș, prin anticamererele revizionistilor. «Comuniștii» care au îndeplinit datoria exilaților pe tema Transilvaniei, nu puteau însă în nici un fel să facă același lucru în ce privea *Basarabia*, chestiune tot atât de importantă, ce se cerea să fie expusă Occidentalilor cu aceeași bogăție de detalii. Această sarcină, cel puțin, revenea în întregime expatriaților. În sfârșit, ar fi fost oportune și o amplă frescă asupra Răsboiului cel Mare, o alta expunând întreg adevărul în legătură cu cel de al doilea război mondial, și o recapitulare minuțioasă a contribuției poporului român la cultura europeană.

- *S-ar simți nevoia unor exemple.*

- Este suficient să se parcurgă bogata bibliografie a Profesorului George Uscătescu din Madrid (Premiul Uniunii Latine 1975), pentru a se constata în ce largă măsură ea corespunde cerințelor expuse. De asemeni se impune, în raza italiană, considerabila operă a Profesorului Josif Constantin Drăgan, într-un sens ca și în celălalt. Culegerea sa privitoare la Transilvania este impresionantă în profunzime și proporții, lucrările sale istorice, politice și literare (ca și revistele și buletinele publicate de el de zeci de ani) se înscriu viguros pe aceeași linie patriotică. Ambii (fără să fie de departe singurii) au fost și sunt atacați de anumiți exponenți ai anumitor clanuri, din diverse foste comitete de exilați sau viitoare partide preistorice.

- *După cum și Dvs ați fost atacat în Franța, pentru a completa aria latină...*

- În ce mă privește, îmi permit să reamintesc că am publicat în 1976 o carte asupra Relațiilor franco-române de-a lungul timpului, prefațată de Ducesa de La Rochefoucauld și prezentată de mine însumi în cursul unei conferințe la Muzeul Rodin din Paris sub președinția lui Pierre Lyautey. În calitate de Director General al Centrului Internațional de Studii Latine, am scris și am vorbit adesea despre Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Ana de Noailles, Titulescu etc. și mai ales despre Transilvania. Nu *inter amicos post mensam*, ci așa cum se impunea: la instituțiile cele mai prestigioase (Sorbona, între multe altele). În Parlamentul European, timp de cinci ani, n-am încetat de a reaminti ocazional latinitatea poporului român, dar mai ales problemele legate de minoritatea maghiară din România, de multe ori în chip de riposte la atacuri venind din cercurile pro-ungare. Asupra Transilvaniei am publicat -pe lângă zeci de studii și sute de articole - două lucrări, cu ocazia respectiv a 50 și 70 de ani de la Actul Unirii din 1918. Tot în Parlamentul European am denunțat acțiunea condamnată a Comunismului și a executanților săi, guvernării din URSS, din țările europene subjugate și în mod special din România, în numeroase alocuțiuni, declarații scrise și chestiuni orale. La Kremlin, în februarie 1989, m-am adresat direct asupra acestui subiect lui Vadim Zagladin, consilierul diplomatic al lui Gorbaciov. Arhivele parlamentare oficiale de la Strasbourg și Bruxelles sunt mărturie de această activitate care și păstrează permanenta sa semnificație documentară. Nu e motiv de fală, bineînțeles, ci consemnarea unei firești datorii împlinite. Când bate vântul anumitor amnezii pervertite, aducerile aminte apar utile. O datorie de împlinit, în plus.

- *Ați amintit doar fugitiv de campania de presă al cărei obiect ați fost. Vreți să ne dați câteva noi detalii?*

- Am mai avut ocazia s-o spun în cursul a diverse interviuri: actul de violență mediatică îndreptat contra mea în momentul alegerii mele în Parlamentul European a venit și din partea Ungurilor, dar în mod mai direct din aceea a câtorva Români ziși disidenți. Scrierile mele de mai bine de treizeci de ani relative la Ardealul românesc nu erau apreciate în sânul puternicului lobby maghiarofil din Occident; ele trebuiau neutralizate discreditându-le autorul. Dar, în marginea acestui obiectiv specific, era vorba, în ce mă privea, și de un atac similar acelora întrepreate contra altor Români; de o ampolare mai mare și în conformitate cu cele mai clasice metode ale dezinformației. Am deferit justiției franceze pe autori - directorii ziarelor respective și ziaristii vinovați - și au avut loc patru procese, în primă instanță și în apel, emițându-se deci opt decizii judecătorești. Cu autoritatea lucrului judecat, s-a stabilit așadar de opt ori în mod peremptoriu că era vorba de o defăimare gravă axată pe falsificări și denaturări, pe aserțiuni fără probă și citații trunchiate, având ca bază

reua credință, iar ca mobil intenția de a dăuna. Condamnarea penală a delincvenților a cuprins amenzi, daune-interese importante în beneficiul meu și publicarea deciziilor judiciare pe spezele condamnaților. Am avut astfel o satisfacție totală prin restabilirea adevărului, sancționarea vinovaților și obținerea reparațiilor corespunzătoare.

- *Și în Anglia?*

- În Anglia, ziarul «The Sunday Times» și jurnalistul Jon Swain - după neadevărurile lansate - au ales lașitatea, fugind, prin subterfugii, de răspundere, cu complicitatea unei surprinzător de viciate justiții britanice de excepție. Largi expuneri în această privință au fost date publicității. Dar, în orice caz, cele alegate la Londra au fost textual reproduse și la Paris și condamnate ca atare în justiție, în cadrele Comunității Europene și deci și în Marea Britanie.

- *De ce nu i-ați tras la răspundere pe calomniatorii români?*

- Nu am considerat convenabil să mă opresc la personaje de calibrul lor, nici la dubioasele lor mobiluri. În dramatica lor neputință, cei câțiva membri (și «președinții», desigur) ai comitetelor și comițiilor din diaspora și-au arogat dreptul de a judeca fără apel și de a ataca fără temei pe compatrioții lor; pe acei care nu se mulțumeau, în acțiunea lor națională, de a afirma - ca ei înșiși - a fi anticomuniști și atâta tot (ca și cum ar fi proclamat mândru și vindicativ că ei respiră...). Atacurile de acest gen, îndreptate de «civili» împotriva «soldaților» - atacuri injuste și uneori extrem de violente - nu și-au atins scopul, cum v-am spus. În gratuitatea lor, ele nici nu au incomodat peste măsură pe cei vizați, care nu au ținut să coboare la o reacție directă. Era exagerat chiar a da din umeri, întâlnind numele Uscătescu, Drăgan sau Baciu într-o «antologie a rușinii», devenită astfel ea însăși rușinoasă. De partea mea, condamnările în serie și în unanimitate, pe care le-am obținut s-au răsfrânt copios și asupra calomniatorilor români profesioniști.

- *În «Parcurs» se amintește destul de insistent despre exilații «trotzkiști».*

- Da, s-au reprodus opiniile precis localizate mai ales ale lui Ion Pantazi, dar și ale altora. Postul de radio-emisiune «Europa Liberă» a fost acuzat timp de ani de zile de multe personalități române din exil, de victime ale comunismului și chiar și de străini, de a nu fi fost interpretul unei poziții cu adevărat anti-totalitare și net românești. În două lungi articole ziarul «New York Times» a rezumat reproșurile adresate celor ce încadrau secțiunea română: «trotzkiștii». Cea mai gravă stigmatizare era formulată contra directorului ei. (Despre «Istoria Românilor» publicată de acesta, Ion Pantazi nota că era marcată doar de «ignoranță și de un deșănțat oportunism» («o obrăznicie fără pereche»), încurajând «renunțarea la spiritul național». Iar I.V. Emilian denunța «eminențele mondialiste» (de la Europa Liberă) care, «aruncând cu noroi în valorile românești și creștine, urmăresc să ne desființeze ca națiune și ca țară». *Acea așa-zisă «Istorie a Românilor»* minimizează în fapt toate marile evenimente din trecutul Neamului românesc, figurile sale istorice excepționale fiind sistematic depreciate). Nici o acuzație nu a fost vreodată desmințită de Europa Liberă și de «trotzkiști», și nu s-a recurs la justiție.

- *Am putut să constatăm, după decembrie 89, că același comportament nereglementar, din punct de vedere al deontologiei ziaristice, se remarcă și la anumite organe de presă din București.*

- Într-adevăr. În ce mă privește, am fost citat într-un asemenea ziar și, când am tri-

mis o rectificare (misivă recomandată și cu aviz de primire revenit semnat), nici nu i s-a dat urmare, nici nu mi s-a răspuns. Astfel de procedee neonestе și ilegale descalifică oamenii și entitățile pe care aceștia le reprezintă.

- *Un alt aspect al lașității este fuga de răspundere, mergând până la inversarea situațiilor.*

- Nu există vreo critică valabilă referitoare la faptul că cineva se aruncă în mare spre a-și salva fratele atacat de rechini. Nici nu poate fi acceptată bănuiala că intenția salvatorului benevol ar fi fost de a veni în ajutorul rechinilor. Astfel de speculații ale criticului improvizat (cu legenda: «E oarecum inutil, cu rechinii nu e de joacă») pot să se datoreze comodității, care, în anumite condiții, riscă să se înrudească cu poltroneria. Vedeți cum se ajunge la disocieri neîntemeiate și înalt nocive? Între ei și noi. Alți *ei*, dar *noi* fiind aceiași, și faptul e demn de a fi reținut. Tot în poziție asimetrică, și pe acest plan *noi* fiind superiori în forță față de acești *ei*. Aceeași frază muzicală revine după același gen de cuplet. Aveam cu toții în comun anticomunismul. Dar, după Jacques Monod, valoarea unei idei se măsoară conform modificării pe care ea o determină în comportamentul individului sau al grupului care o adoptă. La ei ideea a stagnat. La alții ea a evoluat în funcție de caracterul în mod obligatoriu creator al politicii, de urgența necesităților de ordin patriotic; acestea din urmă fiind paroxistic prezente în același timp la fața locului în România și peste tot în străinătate, unde ținuta națiunilor până mai ieri aservite este astăzi sever examinată pentru o implacabilă categorisire. La 2 iulie 1992, ziarul «Le Monde» din Paris prezenta România în acești termeni: «O țară izolată internațional, financiarmente secătuită, economicește în genunchi, agitată pe plan social și demoralizată pe cel politic». Oare cine e chemat să răspundă - în afară de Comuniști, care nu erau depozitarii valorilor naționale, nu-i așa ? - mai degrabă contrariu - pentru a fi arătați acum cu degetul pe acest plan, ceea ce nu se face nicăieri pe traseul de la Varșovia la Tirana... - oare cine va răspunde pentru tot ceea ce a motivat acest dispreț atenuat doar de o undă de milă, fiecare cuvânt al acestei diatribe înne-cată până și în indiferență; tot atâtea palme administrate pe un obraz național sub care încearcă să mai zvâcnească sângele lui Simion Bărnuțiu, al lui Titu Maiorescu, al lui Ionel Brătianu.

- *Cum apreciați evoluția și metamorfoza societății românești în acest moment social?*

- La București, schimbarea cea mare nu s-a înfăptuit așa cum era de dorit. O echipă de paleocomuniști a preluat puterea, în aparență - și probabil și în realitate - cu asentimentul tacit al clasei muncitorești și al mediului rural. Opoziția unei fracțiuni a tineretului și a unor intelectuali s-a manifestat într-o formă moderată, de vași tensiuni civile quasi candidе. Pe astfel de baze, naivitatea parașutiștilor sosiți în grabă din străinătăți a fost dublă: scontând existența unei societăți românești omogene și deci manipulabile - atunci când aceasta era dezagregată - și presupunând-o dispusă să-i accepte aplaudându-i, atunci când ei erau priviți ca extra-terestri, lipsiți de un minimum de credibilitate. (E imposibil să semeni cu ceea ce nu ești...). Această patetică confruntare între umbre a pecetluit în clar-obscur revoluția anti-comunistă din România. Nu era cu puțință ca lucrurile să se fi petrecut altfel. Desfășurarea ulterioară a vieții politice a adus și ea, retroactiv, proba caracterului inevitabil a crizelor à la roumaine: cea a focului de artificiu inițial din decembrie 89, și cea care i-a urmat și îi urmează, anume lunga secvență de claudicantă tropăială pe loc. După cum exilații «coincidenți» n-au știut să-și îndeplinească menirea națională în anii diasporei (regret, dar refrenul revine obsedant), tot astfel partidele «istorice» - cu al căror mănunchi

ei formează un circuit închis, fiind, și unii și alții, rând pe rând, generatori și produse subsecvente - n-au făcut altceva decât să întrețină diviziunea în așa zisele forțe ale așa zisei opoziții, și în consecință să desăvârșească propria lor epuizare. «Peisajul politic românesc - se putea citi în același număr al aceluiași ziar -este atomizat».

- *Într-un astfel de impas, cum vedeți soluția monarhică?*

- O scurtă mențiune, fiindcă ridicăți această pretinsă problemă. Nu este cazul să ne întoarcem, nici chiar pentru o clipă, la domniile pământene, la Regulamentul organic și Vodă Cuza, pentru a situa apoi cu eminentă justete pe 66 și pe 81 ai veacului trecut. Ni se vorbește ici colo de suprema garanție permanentă pe care coroana regală (a dinastiei străine) ar reprezenta-o în România, prin funcția ei de arbitraj intern și cu deosebire în momentele dificile pe plan internațional. E din păcate încă vie în memoria poporului nostru felul în care nu a operat această pretinsă garanție regală în politica internă a anilor de cezarism 1936-39 și în tragediile de origine internațională de la începutul și sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Nu este însă nici cazul - în numele unui îndepărtat trecut venerat - să se arunce acum vreo piatră în această direcție, ci doar să se constate, și din acest punct de vedere, faptele astfel cum nu au avut loc. Un Simbol (cu majusculă)? Dar simbolul, prin definiție, trebuie să reprezinte *ceva*. Regatul lui *orice* - se pare că a spus Paul Valéry - riscă să fie înlocuit de poporul lui *oricine*. Un prieten care vroia să se arate nemilos - și i-am reproșat-o - mi-a amintit de curând cruda opinie a lui Napoleon Bonaparte despre «regii emigranți și vagabonzi» (cei care nu știu «să moară, apărându-se, în propria lor țară»), adresându-se în 1806 propriului său frate Iosif, fost rege de Neapole și apoi al Spaniei, refugiat în Statele Unite, unde a murit. *Sed haec prius fuere*, a scris Catullus, autorul poemelor erudite. Da, acestea sunt depășite; și unele și altele, mi se pare.

- *Nu e lesne de găsit o alternativă. Și nu orice alternativă e necesară și eficientă.*

- Cacofonia politică pe care o contemplează oarecum nedumerit, incită pe corespondentul de la București al ziarului la care m-am referit, să mai emită ideea că n-ar trebui exclusă, în ultimă instanță, recurgerea la una din aceste două «soluții» extreme, organizate la nevoie de vechii nomenclaturişti - «baronii roșii» locali - puternici grație unui afacerism viu și mănos: o nouă mineriadă sau o altă confruntare interetnică ungaro-română. Convenția democratică («anti-comunistă») a propus, pare-se, pentru alegerile președințiale, tot un fost membru al Partidului, spre a permite menținerea la putere a invizibilei, dar nu impalpabilei moșteniri ideologice organizatorice lăsată de Ceaușescu...

- *Să fie oare cu adevărat teama unei eventuale «vânători de vrăjitoare», cum numesc Francezii epurațiile care acompaniază uneori sfârșitul de regimuri politice?*

- Să luăm cazul Bisericii ortodoxe ruse. S-a afirmat că 80% din eclesiastici ei erau «compromiși», după cum ar fi reieșit din arhivele Biroului 5 al KGB-ului având în sarcină afacerile ideologice. Comisia parlamentară rusă care a studiat situația pe acest plan a stabilit la început că și actualul Patriarh Alexis II ar fi «colaborat» cu comuniștii. Episcopatul rus a reacționat cu fermitate contra ceea ce a denumit o «odioasă campanie de calomnii contra Bisericii și de discreditare a clerului ei». S-au luat în consecință măsuri oficiale pentru a opri sau cel puțin a modera o acțiune ce n-ar fi fost întreprinsă decât ca o diversiune aptă a «ocupa» publicul nerăbdător față de ritmul prea lent al reformelor în curs. Cu acest prilej, în chip de reacții neutre, s-a notat că «lealitatea» față de regim a permis ca Biserica rusă să nu fie suprimată, preoții ei executați și clădirile cultului distruse în totalitatea lor.

Ar fi fost vorba de un rău pentru bine. Dar, practic, s-a pus o surdină acestei așa-zise «depistări» pentru motivul că s-a putut constata, pe de-o parte că ritmul și amploarea presiunilor KGB-ului erau condiționate direct de situația internațională, iar pe de altă parte mai ales că rapoartele și dosarele referitoare la «cooperanți» erau fără excepție false; «interpretate» de funcționarii respectivi conform momentului politic intern și intențiilor consecutive ale superiorilor referitoare la persoanele vizate, ele depindeau de veleitățile, dispozițiile momentane și «sistemul» personal al subalternilor în cauză. Se adăugau acestor mobiluri «paralele» caracterul obligatoriu al compromiterii pe această cale a preopinienților și conformarea constantă la principiul «încurcării Țelor» privitoare la persoanele care, pe baza acestor note, puteau fi utilizate în orice moment după trebuință și fără rezerve. Principiul minciunii în dosarele și fișele serviciilor secrete comuniste era baza lor însăși și mijlocul de a le da o «utilitate» polivalentă totală și permanentă.

*- În Polonia, sub guvernul Olszewski, a circulat zvonul că Lech Walesa ar fi fost un agent al poliției politice comuniste. Președintele Republicii poloneze a răspuns ziaristului francez care îl întreba de acest episod că poliția politică poloneză a stabilit dosare false pentru a discredita numeroși patrioți.*

- Da, era vorba de o așa zisă «epurație», spre a se preciza care din membrii elitei politice au colaborat cu poliția secretă poloneză. O listă de 62 personalități oficiale a fost întocmită. În acel moment Walesa a fost acuzat și de «a prezida la re-comunizarea Poloniei», mai ales când a însărcinat cu formarea guvernului pe Waldemar Pawlak, reprezentant al unui partid zis de «foaie de viță», admis în trecut de regimul comunist pentru a justifica un pretins pluralism. Referitor la alegația că ar fi cooperat cu serviciile secrete (în 1970), Walesa ar fi recunoscut că a semnat atunci «trei sau patru documente»... Un tribunal constituțional a decis apoi că fostul guvern Olszewski «a atacat chestiunea dosarelor secrete și a acuzațiilor de colaborare într-un mod inadmisibil». (Aceste precizuni au fost aduse de revista americană Time din 29 iunie 1992). S-a afirmat anume, și cu acea ocazie, că persoanele figurând în dosarele întocmite de serviciile secrete «nu erau în mod obligatoriu colaboratori», «știindu-se că observațiile respective erau consemnate în funcție de interpretări sau de obiective personale urmărite de cei ce le făceau». În Cehoslovacia, chestiunea parlamentarilor fișați ca colaboratori în arhivele serviciului secret STV a rămas de asemeni fără urmări. Între cei vizați a figurat Jan Kovan, fost disident exilat la Londra și reprezentant al Chartei 77, devenit membru al Forum-ului Civic; acesta a recunoscut a fi avut contacte cu Ambasada cehoslovacă din Anglia, care, doar pentru acest motiv, l-a transformat în mod gratuit în agentul ei. Întreaga afacere ar fi fost provocată și montată pentru motive de politică internă ulterioară. Cunoscutul magazin german Der Spiegel a pretins de curând că foști membri ai Serviciului de Securitate al Republicii Democratice Germane, STASI, ar fi cunoscut un dosar privind pe fostul ministru al Afacerilor Străine al Republicii Federale, Genscher, care, sub numele Tulipe, ar fi colaborat cu zisul serviciu. Era însă vorba - se crede - de un fals dosar, destinat a compromite pe ministrul în cauză, dosar distrus apoi, în anii 80, pentru motivul că Genscher nu se arăta ostil Berlinului...

«Dubla lectură», în această sferă obscură prin excelență, apare inevitabilă. Adică întrecerea între adevăr și minciună, realitate și fals, aspectul pretins politic și cel pretins de drept comun. Amnezia își dă și ea concursul la nevoie. Comunistul Kravciuk e recunoscut de Occidentul arhi-democratic ca reprezentantul curajos al marelui popor ucrainian. Dar pe această linie se merge și mai departe: curiosul comunist Tudjman, fidel general roșu al lui Tito, e cădelnițat la Bruxelles și la New York ca salvatorul Croației, biata mică țară

lăsată pradă atacurilor monstruosului comunist sârb Miloșevici... Aceasta, împotriva denunțurilor opoziției croate liberale referitoare la blocarea democratizării. În Slovacia, comunistul ultra-naționalist Vladimir Meciar a fost marele învingător în consultarea populară decisivă privitoare la soarta Statului federal. Atât în Slovacia cât și în Boemia-Moravia, comunismul se menține viu sub o pretinsă formă social-democrată și europeană.

- *La întrebarea de ce acest procedeu e valabil la Zagreb, Kiev, Praga și Bratislava, dar nu la București, răspunsul e clar: lectura e diferită.*

- Într-adevăr, la procesul Partidului comunist din fosta URSS (pentru moment amânat sine die), unii nostalgici au ripostat: Cum este posibil să se aducă învinuiri partidului luptei anti-fasciste, al eroismului în războiul contra naziștilor, al cuceririi spațiului sideral? Iar Dna Carrère d'Encausse, specialistă în această privință, precizează: «Curtea constituțională rusă nu poate merge prea departe în condamnarea Partidului comunist și a responsabililor săi, fără a avea aerul de a fi un simplu instrument al unei răfuieli, în profitul echipei care a supraviețuit lichidării Uniunii sovietice. («Lenin în fața Tribunalului Istoriei», 4.8.92). Răfuială, așadar, pe bază de «dublă lectură», în ce privește Biserica ortodoxă rusă, duelul Olszewki-Walesa, Cehul Kovan de la Londra, fălcusul Meciar, corpolenții Kravciuk-Tudjman puși în balanță și cu firavul Honecker, inculpat (risum teneatis) de «49 omicide involuntare»; Honecker care a întreținut ani de zile solide relații cu Bonn-ul, Honecker prietenul Chilienilor anti-Pinochet, după cum Fidel Castro e prietenul la toartă - frați de cruce, dacă s-ar putea spune - a fostei mâni drepte a lui Franco, Fraga Iribarne...

Dna profesoară Annie Kriegel a adus în «Le Figaro» câteva precizuni suplimentare asupra «uzajului arhivelor». Din capul locului, este necesar - scrie dânsa - să se înlăture doza de profesionalism ce o conțin fișele stabilite de comuniști. Supunând aceste piese - înaintea evaluării datelor culese - criticii și confruntărilor indispensabile cu alte documente, precum și nuanțării termenilor utilizați, se va avea în vedere și data lor, care le raportează la componentele momentane ale situației comunismului mondial; aceasta, în eterna sa cursă pentru destabilizarea tuturor exponenților lumii libere, de la cei mai mari până la cei mai mici. Nu se va uita că aparatul acestui sistem comunist era clandestin chiar în propriul său univers, deci în măsură de a consemna orice despre oricine.

Față de timpurile pe care le trăim, succesiunea peripețiilor trecute în revistă se arată inconsistentă, aproape burlescă. Dincolo de aventura totalitară și de adevărata veghe națională, de lunga suferință, străfulgerarea liberării și o așteptare ce s-ar vrea senină, dar e mai ales grea de speranțe, - efemeridele apar neglijabile. Era util, desigur, să fie consemnate fugar pentru ca ceea ce era poate ascuns să fie desvăluit, iar cele deformate readuse la porțiile reale; «ca să se știe», eventual chiar sub o formă de contra-impostură, în numele sacro-sanctului *audiatur et altera pars*. Amănunțele depănate, trecute prin strâmtele site ale justelor judecăți, sunt și pentru acest motiv - o repet o dată mai mult - depășite. Concură la această rapidă desuetudine și schimbul de generații la care asistăm, și care - ați remarcat-o, nu-i așa? - nu e molcom, onctuos, ca în alte vremi, ci brutal, s-ar zice zgomoșos. Și-apoi mai ales în urma impasului prezent și a necunoscutelor viitorului, a unei situații mondiale excepțional de tulburi.

- *A fost nevoie de aproape trei ani pentru a se înțelege că post-comunismul este o grea încercare, în același timp, pentru fosta Uniune sovietică, pentru ex «democrațiile populare» și chiar și pentru marile puteri prospere din Occident. Specialiștii prevăd o perioadă de două-trei decenii pentru înfăptuirea efectivă, în Europa de Est, a schimbărilor*

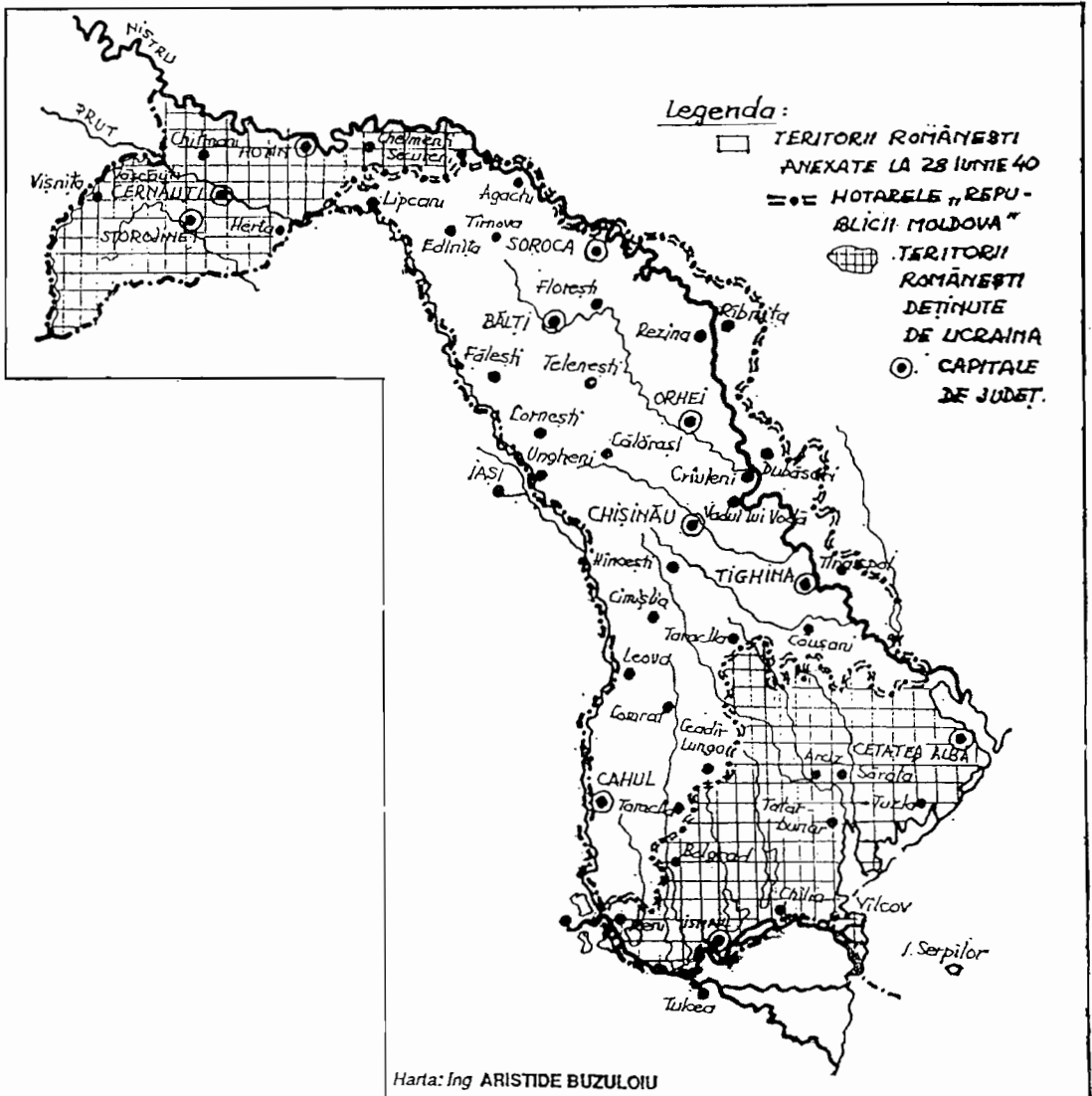
*economice și instituționale indispensabile. Problemele etnice și teritoriale, reactivitate de naționalisme în ebulliție, și până și de fricțiuni de ordin religios, accentuează vulnerabilitatea unei Europe care își caută un punct de sprijin, în funcție de o Germanie din nou gigantică, dar mare și tare, altfel decât acum cincizeci de ani. Să adăugăm explozia demografică din Africa și Asia de sud-est și expedientele ecologice față de poluarea în ritm accelerat a atmosferei, reamintind existența celor două milioane de Chinezi și de Indieni, precum și problema Nord-Sud - cea a foamei - și necunoscuta pe care o întreține existența unui «imens» arsenal de arme nucleare. În acest angrenaj, pe ce cablu de «echilibristică» se angajează astăzi România?*

- Confruntarea, așa spune neliniștitoare, cu situația mondială actuală este tratată de Celteanu în ritm rapid. Caracterul de pamflet e mai pronunțat în acest sector decât în restul cărții: acel «viitor anterior» e schițat cu nerv, într-o notă oarecum iritată, aproape de o teamă mijind în așteptarea adevăratelor, încă nedebuitelor timpuri ultra-noi ce vor să vină. Mi se pare, într-adevăr, că se pot desprinde, în acest context final, raportat la dimensiunea românească și dominat de conceptul securității, trei grupuri de chestiuni: cele primordiale (Basarabia, minoritatea maghiară și construcția europeană), cele decurgând din pericolele generale (demografia galopantă, hidrosul nuclear și naționalismele cataclismice) și, în sfârșit, chestiunile de coexistență cu puterile sau formațiile național-politice regionale (Germania, Ucraina, Turcia, Comunitatea Statelor Independente și Orientul apropiat). Totul prezentându-se imprecis, fragil, enigmatic, dominat de fenomenul tranziției, șerpuiind în formă de vast semn de întrebare.

- *Deci, să atacăm problema nr. 1.*

- Drepturile istorice există în anumite cazuri bine determinate, nu zămislite de năstrușnice închipuirii; ele se confundă cu principiul național. O seamă de banalități trebuie însă neapărat și mereu reconfirmate din acest punct de vedere. Din timpuri imemorabile, Basarabia și Bucovina au făcut parte din Voivodatul Moldovei, adică din complexul teritorial român. Realitățile etnice locale sunt de la sine grăitoare, majoritatea română a populațiilor respective fiind dovedită de toate statisticile trecute și prezente, străine și românești. Pe plan internațional, Basarabia a fost recunoscută ca făcând parte din cadrele Statului român prin Convenția de la Paris din 26 octombrie 1920, semnată de Anglia, Franța, Italia și Japonia. Anexiunile rusești ale acestui ținut (și a Bucovinei de Nord), anume a doua și a treia - din anii 1940 și 1944 (1947) - au fost efectuate la fel ca și cea dintâi din 1812: prin forță și sub presiune, contrar voinței majorității populațiilor și împotriva normelor Dreptului ginților și a dispozițiilor tratatelor existente. Am reamintit toate acestea la Moscova, unde am expus în mod oficial (ca membru în Delegația parlamentară europeană) problema teritoriilor din Est anexate de URSS (anume, printre celelalte, pe cea a Basarabiei), în fața Ministrului de Externe adjunct sovietic. În măsura în care mi-a fost cu putință, mai ridicasem această chestiune în Parlamentul European în diverse rânduri, cuplând-o cu problema Țărilor baltice. Când în clar-obscurul perestroicii acestea din urmă au reacționat atât de firesc, de ferm și de fructuos, ar fi fost natural să se adopte, de partea românească, o atitudine tot atât de implacabilă, proclamându-se necesitatea unei *restitutio in integrum*. Aceasta oricât de critică era atunci situația internă în România. Acțiunea guvernamentală ar fi trebuit să se manifeste, însă, paralel cu o mișcare populară de mare amploare; rolul acesta revenea partidelor politice (altfel zis, foștilor exilați - iată-ne reveniți la vechi deziluzii...), substituindu-se unei populații încă traumatizată. Ce s-a făcut în realitate? Nu prea mult, în această direcție, pentru a mă exprima cu moderație.

## REÎNTREGIREA BASARABIEI ȘI BUCOVINEI



- Am reținut în schimb, și pe acest teren, acțiunea Dlui C. Drăgan, care a vizitat Chișinăul în luna februarie a acestui an, 1992, la invitația Președintelui Snegur. Întâlnind pe acesta și, deopotrivă, pe Primul Ministru și pe Președintele Parlamentului, el a anunțat și m-am bucurat mult aflând-o - înființarea în sanctuarul Sfatului Țării din 1918 a unei Camere de Comerț și a unei filiale culturale a Fundației Europene, subliniind - printr-o prelegere intitulată «Rădăcinile Neamului Românesc» -necesitatea reafirmării noțiunii românismului pe plaiurile basarabene. Trei luni mai târziu, Președintele Iliescu s-a deplasat și el la Chișinău, în vizită oficială, afirmând adevăratul său la principiile de la Helsinki asupra integrității frontierelor; cu aceeași ocazie, Mircea Snegur a subliniat însă agravarea situației în regiunea Nistrului... Și mai trebuie încă precizat în acest domeniu faptul că Dl Drăgan a solicitat în scris sprijinul președintelui Statelor Unite, George Bush, pentru restituirea integrală a Basarabiei, revenirea acesteia la România fiind considerată ca «o condiție a recunoașterii independenței Ucrainei».

- În circumstanțele date, e vorba de un proces dificil și probabil lent. Dar este profund regretabil că, pe plan oficial, s-a discutat până în prezent de Transnistria și (ceva mai puțin) de Găgăuți, dar așa-zicând deloc de Bucovina și de Bugeac, escamotate de Ucraina care intenționează să le păstreze. Când în Occident se vorbește cu respect de elanul patriotic al Cazacilor Zaporojeni, care sosesc val-vârtej la Nistru, chipurile dăruindu-se pentru a-și apăra «sacralul lor pământ slav» (sic), «uzurpat de Moldoveni» și «amenințat de inadmisibile pretenții românești», - la București, în cercurile direct vizate, se tace. În presa franceză se mai putea înregistra recent opinia generalului Lebed, Comandant al Armatei a XIV-a ex-sovietică, de data aceasta «erou al rusofonilor de la Nistru» (după ce fusese erou invadator în Afghanistan), declarând că «Moldova e o fostă colonie rusă, autoritățile moldovene nefiind altceva decât o clică fascistă, ale cărei provocări nu vor rămâne nepedepsite». Dar la București se tace. Ca și în timpul exilului. Căci un volumaș confidențial în românește, de amintiri din copilărie și de câteva invective (meritate) la adresa comuniștilor, era atunci echivalent cu tăcerea. Și atunci, ca și acum, cercurile internaționale active trebuiau mobilizate, nu vărul Tudor sau mătușa Chirița.

Acordul de reglementare pacifică a conflictului din Transnistria, semnat la Moscova în 21 iunie trecut, este nesatisfăcător; el creează un statut special (care urmează a fi negociat în amănunte) pentru această regiune, menținută în cadrele «Moldovei», cu un drept «garantat» de autonomie în cadrul reunificării cu România. Pe de altă parte, aceeași Armată a XIV-a rusă s-a retras - zice-se - fără să se retragă, fiind staționată în zona liniei de demarcație, devenită un coridor între «beligeranți». Nimic mai mult decât un întreg discordant asortiment diplomatico-militar în tonuri degradate, dacă nu degradante. Chestiunile fărâmițării Basarabiei, a creerii blocului rusofon ca o entitate politică distinctă, cu majoritate rusă și ucrainiană, aceasta în urma desnaționalizării forțate și a expulzărilor efectuate timp de patru decenii, nu au fost amintite. Relativ la o problemă național-teritorială sustrasă astfel artificial gravelor sale baze reale, un fenomen care a cauzat sute de morți, mii de răniți, zeci de mii de refugiați, - așteptismul românesc - cel puțin și mai ales în rândurile «oficial ne-oficiale» - este profund regretabil. Notez că în Estonia, spre exemplu, s-a refuzat recent integrarea politică a minorității rusofone (o treime din populație), a cărei prezență se datorează în mare parte aceluiași gen de expulzări-colonizări care au fost practicate în teritoriile românești ocupate.

Chestiunea maghiară e tratată în «Parcurs» în mod aproape exhaustiv. Tonul sever utilizat era fără îndoială necesar. Nu văd nimic special de adăugat, decât să subliniez că grupurile internaționale oculte întretin, prin presa lor de largă audiență, ideea că eveni-

mentele din Jugo-Slavia și partițiunea Cehoslovaciei, dar mai ales «iminentele» explozii naționale din Kosovo și Macedonia, pun de pe-acum în actualitate soarta importantului lot de minoritari maghiari din regiune, și anume: 2,5 milioane (sic) în România, 650.000 în Slovacia și 500.000 în Voivodina (ultimele două cifre sunt și ele mărite). Ceea ce «face», bineînțeles, *aproape* patru milioane; în afara celor opt milioane de Unguri pe care «Le Figaro» i-a dibuit într-o zi (probabil cețoasă) în Transilvania... «Chestiunea minoritară - scria «Le Monde» din 11 iulie trecut - ar putea să atingă curând în România un stadiu conflictual deschis», fiind vorba acolo de «două milioane de Unguri discriminați și umiliți» și de «trei milioane de Țigani sistematic marginalizați». Față de astfel de enormități, este util doar să precizez că ultimul recensământ a scos în evidență prezența, pe de-o parte a 1,6 milioane de Maghiari (dintre care 1 milion minoritari a-teritoriali și 0,6 milioane teritoriali (Secuii), iar pe de altă parte a 400.000 Țigani.

«Parcursul» menționează cooperarea fecundă, la Maghiari, între exilații lor *luminați* și comuniștii lor *luminați*, acord rațional pe care l-am mai amintit. Printre roadele culese de pe urma a ceea ce s-a semănat astfel, înregistrez astăzi următoarele. *Unu:* în ultimii doi ani întreprinderile mici și mijlocii din Ungaria s-au înmulțit de la 5000 la 57000, dintre care 12000 create de parteneri occidentali. Străinii au investit în Ungaria patru miliarde de dolari. Într-un fel sau altul, cele o sută de prime mari grupuri mondiale sunt toate prezente în noul circuit economic maghiar. Observatorii străini nu prididesc de a elogia «această mică țară, prima din clasa celor din Est», complimentată de Fondul Monetar Internațional, care o co-girează. (Aprecierile sunt culese textual din presa occidentală). *Doi:* guvernul maghiar a prezentat recent o lege care urmează să fie supusă Parlamentului, asupra drepturilor și garanțiilor minorităților etnice care trăiesc în Ungaria. Textul respectiv este considerat la Budapesta ca un model exemplar și aproape ideal în acest sens, fiind destinat a fi imitat de Statele vecine care numără loturi importante de minoritari maghiari. Printre dispozițiile enunțate: reprezentarea politică colectivă, națională și locală a minorităților, autonomie culturală și învățământ pentru minoritari exclusiv în limba lor, subvenționarea de către Stat a jurnalelor minoritare și crearea unui Consiliu permanent al minorităților, urmând a fi consultat în mod obligatoriu de către guvern în toate chestiunile relative la comunitățile etnice și la membrii lor. Adoptarea de către Statele vecine a acestui model maghiar va fi considerată la Budapesta ca o condiție sine qua non pentru întreținerea de către guvernul ungar de relații de cooperare cu acele State. *Trei:* Lumea întreagă a constatat recent considerabilul succes reputat de Spania, adevăratul triumf național pe care ea l-a obținut, grație Expoziției universale de la Sevilla. Presupun că se știe că viitoarea expoziție universală va avea loc în 1996 la Budapesta. Și atunci, notez: Punctul 2 (o capodoperă de falsitate globală și de exorbitante pretenții) care este excrescența Punctului 1, căci condiționat de el în aroganță și temeritate, va primi în orice caz o omologare entuziastă grație Punctului 3 și a consacrării generale pe care acesta o va aduce cu sine asupra Ungariei. Trinomial dat nu este nici el produsul hazardului, ci, la rândul lui, unul din fructele îndelungii cooperări a tuturor Maghiarilor *luminați*.

- Orice medalie își are, însă, reversul ei.

- Indubitabil. Din păcate, la Unguri zona de umbră îmbracă eternele aspecte hiper-extravagante ale anti-românismului. Mi-aș permite să plasez aici o notă hazlie. S-a șoptit de curând că - imitând anumite triburi indiene din Canada, aborigeni din Australia și Basci iritați de jacobinisme statale, hotărâți, pare-se, a face primul pas în acest sens - minoritarii unguri din România ar intenționa să reclame despăgubiri Statului român pentru

COMMUNISME ET LIBÉRATION  
EN EUROPE DE L'EST

**REGARD**  
**SUR**  
**LE PARCOURS**  
**ROUMAIN**

PRÉSENTATION:  
Victor Celteano



1992  
EDITIONS EUROPA

«nedreptățile» suferite de ei începând cu 1918... Un astfel de demers ar justifica, de partea românească, constituirea fără întârziere a unei pletorice comisii de experți-contabili pentru stabilirea quant-umului despăgubirilor de această natură, pe care Românii transilvăneni ar fi realmente îndreptățiți să le reclame la Budapesta. Totalul bugetelor Statului ungar - să spunem doar de la dualism încoace - ar fi insuficient... (E de presupus însă că intenția menționată n-a fost decât născocirea unor prea ingenioși stâlpi de cafea).

În jurul chestiunii minorității maghiare, ultimele știri din Țară - fără să fie cu adevărat preocupante - sunt supărătoare. Eșecul înregistrat la Timișoara, în acțiunea condusă de pastorul reformat Laszlo Tökes - acțiune rezumată în «Parcurs» - a determinat pe Unguri să schimbe macazul. Tragica mascaradă organizată la Târgu-Mureș în primăvara lui 1990 a fost poate, din partea lor, doar un pretins avertisment de intimidare. După ce au decretat Transilvania un teritoriu «complementar» al României - o grotescă enormitate care nu a fost combătută cum se cuvenea - Maghiarii au decis să mizeze pe proiectul european, exploatând latura sa anti-națională; cu atât mai mult cu cât marile puteri occidentale și organizațiile internaționale se supralicitează în permanență pe tema protecțiunii minorităților, decretate în mod deplasat și aprioric «persecutate». Pe această bază și susținuți de Budapesta, minoritarii maghiari încep să introducă în Ardeal capitaluri ungurești și străine, obținând apoi de la București (prin «baronii roșii», interesați financiarmente) autorizațiile necesare, pentru a pune stăpânire - prin combinații afaceriste puțin recomandabile - pe comerț, pe bănci, pe instituții locale. Guvernul român, prea obsedat de reformele în curs, comite eroarea de neiertat de a se dezinteresa de problemele naționale, arătându-se ocazional chiar dușmănos la adresa afirmării românismului. O veritabilă adunătură de stafii, partidele politice se mențin în apatie, căutând, pentru motive electorale, a nu indispuce pe Maghiari. În aceste condiții, populația majoritară, mai bine zis poporul român evită pentru moment să reacționeze, afișând un pseudo-marasm prelungit. Și-atunci, încetul cu încetul, Ungurii nestingheriți tind să devină stăpâni efectivi în Transilvania, urmărind suplantarea elementului românesc în toate sectoarele de activitate ale ținutului. Statul național român este destinat, în această manevră, să se transforme într-o ficțiune. Acești Unguri - după cum știm - nu sunt la prima lor tentativă fantastică de acest gen, tot atâtea întreprinderi aventuroase împotmolite în cele din urmă în lamentabile și costisitoare derute. Este greu să se imagineze o eternizare a situației descrise. Reacțiunea românească va lua corp cu certitudine și va fi atunci cu atât mai gravă cu cât perioada prezentă va fi fost lăsată să se dezvolte mai îndelungat. Un război deschis, fără să fie exclus, apare puțin probabil. Dar, presupunând că acesta ar fi evitat, dacă legitima apărare a popoului român o va necesita, căile democratice vădindu-se insuficiente, un regim tare va deveni indispensabil, instaurat cu asentimentul întregului popor. El ar avea ca misiune să pună stavilă banditismului etnic și criminalității naționale invitând pe Maghiarii impenitenți să ia în posesiune adevăratul lor loc; nu un altul râvnit pe nedrept; în propriul lor interes și în acela al celor 25 de milioane de Români, și al Europei întregi.

*- Ce soluții de remediere vedeți în evoluția evenimentelor actuale?*

- Pentru minoritatea maghiară din România, nu cea mai bună ci singura soluție îmi apare următoarea: un regim de egalitate în tratament, formulă nediscriminatorie prin definiție. Asimilând pe Unguri în drept și în fapt, juridicește și pe plan civic, cu cetățenii majoritari, asigurându-le tuturor deopotrivă un regim strict uniform, oportunitatea unui statut special (adică a unui regim legal discriminatoriu, creind o situație și drepturi excepționale prin două categorii de cetățeni) dispare. În cadrele drepturilor uniforme tuturor cetățeni-

lor, minoritarii maghiari vor fi liberi să-și păstreze și să-și desvolte caracteristicile specifice, în măsura în care nu vor periclita existența Statului, integritatea sa teritorială, unitatea poporului, spiritul și geniul său național; în măsura în care ei se vor arăta a fi cetățeni leali și devotați, urmărind propășirea întregii populații (care în proporție de 90% e română). Aceste obligațiuni ale lor vor corespunde drepturilor nu mai puțin sacrosancte ale majorității și ale Statului.

Ca îndreptar, ar urma să se recurgă din capul locului exclusiv la resorturile tehnicii democratice, întrunind aceste câteva imperative: - Elaborarea după modelul francez, o dată pentru totdeauna - prin Constituție, legi și regulamente - a unui regim civic strict uniform pentru toți cetățenii români, asigurându-le totalitatea drepturilor și libertăților democratice, în afara oricărei discriminări într-un sens sau în altul. - Stabilirea sancțiunilor aplicabile în caz de protestări sau polemici referitoare la statutul cetățenilor români, care sunt și rămân interzise; și, desigur, în cazul violării sub orice formă a normelor de conlocuire civilizată sau a atitudinilor susceptibile de a leza demnitatea națională românească. - Coordinarea mijloacelor de reprimare legală și de urmărire imediată în justiție a tuturor actelor contrare intereselor poporului și Statului român; și, în consecință, sancționarea vinovaților, mergând, în caz de recidivă, până la pierderea cetățeniei române și expulzarea definitivă de pe teritoriul național. Poziția Statului român față de minoritățile sale etnice (dintre care cea maghiară reprezintă 7,1%) este inatacabilă; atât pe planurile istoric, etnico-demografic și juridic, cât și în domeniile cultural, economic și politic. Tuturor minoritarilor, și în mod special Ungurilor, realismul și bunul simț le ordonă a căuta, în largile limite fixate astfel, un teren de înțelegere, propriu a crea acel modus vivendi constructiv care se impune.

Stricta reglementare expusă se dovedește, pentru România, indispensabilă, nu numai pe plan extern, față de atitudinea Maghiarilor programatic excesivă și răuvoitoare, ci și în raport cu situația pe plan internațional. Denunțând - în marginea celor ce se desfășoară în Jugo-Slavia - un nociv tribalism zis «balcanic», care se cere a fi «extirpat», se desfășoară sub ochii noștri o acțiune pe cât de tenace pe atât de perfidă, de condamnare a naționalismului în general și de ultra-proteguire a minorităților etnice. La Copenhaga s-a publicat în 1990, de către Conferința pentru Securitatea și Cooperarea în Europa, un document privitor la drepturile minorităților «naționale, etnice, religioase și lingvistice», care a inspirat apoi, în noiembrie următor, «Charta de la Paris pentru o nouă Europă». Pe de altă parte, un Proiect de Declarație a Națiunilor Unite pentru protecția drepturilor minorităților a fost adoptat în martie 1992 la Geneva, de către Grupul de lucru al Comisiunii Drepturilor Omului. Aceste performanțe nu reprezintă decât esențialul înfăptuit în cercurile oficiale. O intensă activitate subterană - după cum am mai spus-o - este desfășurată în permanență, fiind susținută de cele mai prestigioase organe ale presei mondiale. Procedul e invariabil același: diabolizarea populațiilor majoritare și a Statelor respective, condamnate aprioric. Drastice măsuri economice și politice sunt pe cale de a fi consacrate în vederea eliminării fără milă a tuturor acelor ce se împotrivesc unei vieți absolut libere a bietelor minorități etnice până în prezent sacrificate...

*- După implozia etnică de la Bratislava, Maghiarii din Slovacia reclamând un statut de autonomie teritorială, Slovacii au ripostat în acești termeni: «Ungurii ne-au dominat o mie de ani, transformându-ne în servi. Ceasul lor a trecut, noi nu ne vom mai lăsa!». Astfel de luări de poziție, datorate eronatelor și excesivelor inițiative și directive oficiale, sunt fundamental negative și ne-europene; ele conduc direct la acele grave înfruntări pe care pre-*

*tind a voi să le evite.*

- Așa este, numai că Românii nu sunt Slovaci. Limbajul lor în actualitate este următorul: Înainte de orice revendicări, iubiți frați, nouă Românilor (și lumii întregi) ne trebuie o imagine nouă despre voi; o imagine adaptată sută la sută simțului comun și pe care numai voi înșivă sunteți în măsură să ne-o oferiți.

Cu alte cuvinte, să le dăm posibilitatea de a se amenda. Dar cert e că nu prin pasivitatea noastră actuală vom obține ceva atât de simplu din partea lor, care au ajuns să fie atât de complicați. Eu personal țin să exprim și pe această cale stima deosebită și afecțiunea pe care le port, în ciuda a tot și a toate, poporului maghiar.

*- Severitatea judecății Dvs pare să contrazică oarecum sentimentele la care faceți aluzie.*

- Filosoficește conceptul de conflict nu se poate imagina fără proiecția lui imediată, reconcilierea. Și *vice versa*. Dar, dincolo de orice divertismente verbale, aș dori într-adevăr mult ca poporul maghiar, dotat cu multe calități, să înțeleagă că aceste sincere și profunde sentimente ale mele nu pot fi cu adevărat puse în valoare, atâta vreme cât el persistă în atitudinea sa ostilă la adresa mea, prin vexațiunile, atacurile și amenințările îndreptate fără motiv contra națiunii mele. Eu cred că această poziție a mea, în ambele sale aspecte - sentimental și rațional - poate fi extinsă *telle quelle* la fiecare din conaționalii mei, și deci global întregului popor român.

*- Cum se înfățișează imaginației Dvs relieful social și politic al Europei de mâine?*

- Construcția europeană e un fenomen ce se dovedește tot mai vast și complex, pentru a nu spune tot mai împrăștiat și mai întortochiat. Cât despre mine, după o perioadă inițială aproape entuziastă, sunt astăzi categoric împotriva proiectului de unificare continentală în forma sa actuală. Sindromul cauzat de documentul de la Maastricht (Tratatul asupra Uniunii Europene din 7 februarie 92, care a modificat sau completat Tratatul de la Paris (1951) și Roma (1957), precum și Actul Final din 1987 (la a cărui elaborare și adoptare am luat o parte directă, fiind membru în Comisiunea celor 14, constituită în acest scop), - sindromul corespunzător, deci, a permis o conștientizare generală în legătură cu acest uriaș plan, prin studierea amănunțită a normelor edictate. Nu se mai vorbește de federalizare, dar în realitate acesta e obiectivul final, și în aceasta rezidă inconvenientul major. În linii mari, ceea ce importă pentru moment, mai presus de orice, sunt: supranaționalitatea (transferul de suveranitate), moneda unică, dreptul de vot acordat străinilor, suprimarea controlului național la frontiere și libera circulație a capitalurilor, bunurilor și persoanelor, acestea din urmă cu drept de stabilire. Politica externă și securitatea sunt desigur domeniile capitale și cele mai vulnerabile, dar pentru moment în așteptare. Mai arzătoare, într-adevăr, este problema finanțării Comunității. (Comisia de la Bruxelles reclamă de-acum o augmentare a bugetului cu 30-40%, dar specialiștii îi prevăd o multiplicare rapidă de șapte sau opt ori). Competențele comunitare sunt presupuse a se lărgi tot mai mult, progresiv și paralel cu subțierea celor naționale, destinate a dispărea în cele din urmă. Mult vânturata subsidiaritate poate de-acum să apară și ca o posibilitate de intervenție comunitară ilimitată, în numele eficacității. Deținând o putere supranațională exercitată colegial, Consiliul Comunității Europene este în măsură - a subliniat recent fostul ministru francez Albin Chalandon - «să antreneze orice Stat membru într-o acțiune contrară voinței (și intereselor) sale». Iar fostul Prim Ministru francez Pierre Messmer și-a prevenit compatrioții asupra faptului că a accepta documentul de la Maastricht înseamnă «a se îmbarca pe

un vapor căruia nu i se cunoaște nici căpitanul, nici direcția». Pe scurt, e vorba în fapt de «o confiscare a drepturilor naționale». Importante obiecțiuni sunt așadar de formulat în jurul tuturor acestor măsuri. Votul deciziunilor cu majoritate calificată - nu în unanimitate, nici pentru chestiunile «vitale» - le accentuează dezavantajele.

Primul Ministru britanic John Major a declarat recent că o instituție compusă din doisprezece membri nu poate să trăiască fără compromisuri (atunci când Marea Britanie beneficiază de anumite derogări (sociale) și privilegii în raporturile sale cu Statele Unite). Dar, oricum, ar trebui precizat sub ce formă aceste compromisuri sunt presupuse a fi stabilite și suportate. Ceea ce se conturează în teorie este, prin urmare, un sistem autoritar tehnocratic - nu politic - un fel de despotism birocratic sufocant.

În «Parcurs» s-au ridicat judicios, în ce privește România, chestiunea ingerinței în afacerile interne ale Statelor (ideea de drept - sau chiar de obligație, de intervenție) și aceea a regionalismului pe plan comunitar propriu-zis. «Fascinația» pe care o exercită Comunitatea Europeană asupra țărilor din Est nu mai este justificată. Anihilarea națiunilor și înfeudarea Statelor nu sunt perspective atrăgătoare. Euro-pesimiștii prevăd - în aceste condiții - o severă dominație eventuală impusă Continentului european: economicește de către Wall Street via Germania, iar politicește prin binomul Washington- Tokio. Dar astfel cum se prezintă, eu cred că proiectul european actual este imperfect și de aceea el nu poate reuși pe deplin. Votul negativ al Danemarcei a fost, pentru moment, semnificativ și aproape paralizant. O Europă cu două viteze ar fi, în orice caz, un non-sens. Și de ce nu una cu trei viteze? Comisia de la Bruxelles s-a declarat în luna trecută favorabilă cooptării Suediei în Comunitate (atunci când Suedezii sunt, în mare parte, contrari acestui pas); o Suedie economicește «dominată de o mână de grupuri multi-naționale», iar politicește neutră... Tentativa apare ca o notă discordantă suplimentară. O Europă unită? Da, desigur, dar altfel. Contra unui federalism nemărturisit, sub forma unei Confederații «a Patriilor», pentru o înțeleaptă cooperare între guverne naționale reprezentând State membre suverane.

Constituită în 1985, Asociația Regiunilor din Europa întrunește mai bine de 180 administrații regionale. Un Consiliu consultativ al organizației menține contactul cu Comunitatea Europeană, dar aceasta din urmă dispune, la rândul ei, de un Comitet al Regiunilor, anume al Regiunilor și Municipiilor autonome (dacă ele există, ca în Spania, Italia sau Germania (Länder). Un Consiliu (district) al Municipiilor și Regiunilor europene - prezidat în prezent de primarul orașului Barcelona - are în sarcină informarea forurilor comunitare de doleanțele respective, care devin tot mai numeroase... Țările din Est sunt reprezentate în principala Asociație menționată, Polonia se arată chiar foarte activă în cadrele ei. Mai notez recenta aprobare, de către Comisiunea Europeană, a creării unei dazine de grupări locale «de dezvoltare și cooperare transfrontaliere» (purtând numele «Interreg»), întru ameliorarea «coeziunii europene». Menținută pe plan pur administrativ, regionalizarea poate să fie foarte utilă, dar orice alunecare a ei în domeniul politic o transformă într-o unealtă în plus a distrugerii entităților naționale.

*- Împovărat de caracterul său echivoc, de defectele sale și de pericolele ce le suscită, proiectul european - pe care România nu mai poate să-l accepte cu ochii închiși - se înscrie și în contextul marilor teme geo-politice planetare. O simplă ochiadă în această direcție ne desvăluie un alt multiplu și opresiv obstacol de caracter labirintic, cum ni se înfățișează lumea de azi.*

*- Aș putea să încep cu Africa, a cărei viață politică este aproape haotică. Emanciparea ce a urmat decolonizării și independențelor tumultuoase, este departe de a se fi revelat*

facilă. Consolidarea noilor State - în marginea candidelor aspirații la democrație a unor fracțiuni de popoare inexperimentate - se anunță anevoioasă; printre porniri tribale, opoziții și secesiuni, lovituri de Stat militare, partide unice și dictaturi caricaturale. Panafricanismul fiind în pierdere de viteză, Organizația Unității Africane (OUA) încearcă să se impună, dar dificultățile economice sunt de-a dreptul enorme, iar blocurile regionale se vădesc puțin eficace. Uniunea Sud-Africană își etalează foarte grava sa problemă ideologic-structurală încă nerezolvată, în timp ce Statele Unite și China se «interesează» îndeaproape de acest Continent masiv de 600 milioane de ființe credule dacă nu primitive, însă bogate de o vigoare naturală și de un impuls spontan promițător.

*O rientul Mijlociu* a fost marcat și el, după criza din Suez (1956), de sfârșitul erei coloniale. Deoarece confruntarea USA-URSS în vederea dominării lui a încetat, această vastă regiune e considerată pentru moment - mai ales după războiul din Golful Persic - ca o zonă americană. Față de o Ligă Arabă (creată într-un 1945 ce pare pe acest plan relegat într-o epocă glaciară), Ligă care e doar o entitate teoretică, -diverse probleme se impun în prezent: opoziția israelo-arabă pe fondul palestinian, războiul civil din Liban, veleitățile dictatoriale irakiene și, într-o fază tot mai acută, chestiunea kurdă. Peste ele tronează islamismul *politic* în cele două aspecte ale sale, conservator și revoluționar (coeziunea arabă fiind departe de un stadiu acceptabil ca element politic pozitiv); și, desigur, petrolul, sub forma concesiunilor străine și a OPEP-ului (Organizația țărilor exportatoare) care «controlează» teoretic societăți străine, împărțind cu ele, inechitabil, profiturile... Un sector sordid prin mercantilismul său deghizat cu masca Drepturilor Omului și pelerina Marilor Principii Umanitare.

*Asia* se află într-o perpetuă mișcare. De la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, Indochina, Coreea, Birmania, Filipinele, Indonezia, Ceylonul... sunt pradă divergențelor ideologice și religioase, naționalismelor, revendicărilor minoritare și teritoriale. Independențe recente și situații postcoloniale întrețin și aici tensiunile regionale acompaniate de violențe. Instabilitatea endemică e cauzată și agravată și de o situație economică în general extrem de precară. Subcontinentul indian a cunoscut războaiele relative la Tibet și la Cașmir; reformele adoptate au fost insuficiente față de inegalitățile sociale existente. Contrar Chinei (unde sistemul «un copil de familie» pare să fie respectat), India nu a ajuns să rezolve problema indicelui de natalitate foarte ridicat al populației. În China, radicalismul reinstalat după câteva tentative revoluționare, e atenuat pe plan economic. Se așteaptă rezultatele noului pachet de reforme al lui Li Peng, transformarea sistemului de gestiune a întreprinderilor de Stat integrate în economia de piață, precum și efectele primelor gesturi de apropiere de Taiwan. Strictul control al sporului demografic și al economiei «mobile» (noua politică agricolă, diversificarea produselor industriale) au antrenat o oarecare ameliorare a nivelului de viață, dar șomajul rural întrece o sută de milioane de oameni. Comunismul e, în orice caz, foarte prezent, cu gama intolerabilelor sale vicii.

Rămânând în regiunea dată o «mică» anexă niponă: *Japonia*, care e astăzi a doua sau poate chiar prima putere economică mondială, își readuce contribuția -după cum o denotă amply de pe-acum - la consolidarea relațiilor internaționale înainte de toate în zona Asia-Pacific; printr-o intervenție foarte pozitivă în raporturile Nord-Sud, și insistând asupra reducerii și controlului armamentelor, în marginea unei «învingători» a Națiunilor Unite. În cadrul acestora se prevede o participare japoneză activă la operațiile de menținere a păcii și de asistență umanitară.

Am vorbit și de *Nord-Sud*, e o formulă de repere cardinale de orientare, care, din păcate, rezumă opoziția și dezorientarea... Expansiunea industrială de după ultimul război

mondial, precum și noile tehnologii, au determinat o eră de mare prosperitate în Occident și în Japonia. Această abundență extraordinară manifestată în țările evaluate a creat inegalități tot mai accentuate în raport cu statele puțin dezvoltate. Precaritatea ascendentă a condițiilor sociale (și mai ales sanitare) ale acestora s-a datorat și faptului că materiile lor prime au fost vândute tot mai ieftin, produsele țărilor industriale fiind în schimb achiziționate la prețuri tot mai ridicate. Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (CNUCED) are în sarcină asigurarea dezvoltării țărilor sărace «din Sud», grație unui substanțial ajutor efectiv al țărilor bogate «din Nord», redistribuind în același timp mai echitabil bogățiile mondiale. Problema Lumii a Treia - indirect o forță politică - se rezumă la subdezvoltarea ansamblului țărilor respective datorită unei economii dezarticulate și exploziei demografice, care determină sărăcia extremă, deci malnutriția și analfabetismul. Natalitatea crește în timp ce veniturile scad. Mai există însă și o Lume a Patra, cea mai oropsită fracțiune a celei precedente... Programul general de dezvoltare propune o acțiune cuplată de asistență Nord-Sud (ajutoare înmulțite și mai bine repartizate) și de o cooperare Sud-Sud lărgită și ameliorată.

*- Elementele schițate concură și ele la evaluarea corectă a noii poziții internaționale a României.*

- Negreșit. Pe aceste baze și mai înainte de a o încercui mai de aproape, se impune a fi abordată și chestiunea globală a securității; în speță necesitatea unei revizuirii fundamentale a sistemului colectiv de apărare zis «occidental», în funcție de modificarea armelor tactice, de diminuarea rolului strategic al armamentului nuclear, de necesara redefinire a menirii - pe acest plan - a marilor organizații internaționale și, desigur, de noul aspect al așa zisului echilibru politic planetar. Orizontul românesc întâmpină și el astăzi abundența acestor organizații, al căror punct de vedere a fost cândva antisovietismul și a căror restructurare se găsește încă, într-o proporție apreciabilă, sub formă de proiect. Mă gândesc înainte de toate la Alianța Atlantică, apoi la Uniunea Europei Occidentale, la Consiliul Europei și la Conferința pentru Securitatea și Cooperarea în Europa.

Structural complexe, organizațiile date prezintă, uneori, opinii divergente și numeroase ambiguități, acuzând până și confruntări în sânul lor. Notez că OTAN și CSCE urmăresc a fi abilitate să utilizeze forța în conflictele de orice natură, creind un «mecanism de sancțiuni» împotriva violării drepturilor omului și pentru rezolvarea conflictelor de ordin național. Cu ocazia recentei reuniuni la nivelul cel mai înalt de la Helsinki a Statelor membre ale CSCE (care ar putea deveni o organizație regională a Națiunilor Unite), s-a decis instituirea unui Înalt Comisariat al Minorităților Naționale, destinat a propune soluții relative la tensiunile interetnice și pentru soluționarea conflictelor ce se pot ivi în consecință. Acestor entități interdependente, cu organele lor politico-militare, li se adaugă Asociația de liber-schimb, Consiliul Nordic și acela al Spațiului Economic European, - dar mai ales și de primă importanță din punct de vedere românesc - Comunitatea Statelor Independente (fosta Uniune sovietică), punând în evidență cel puțin Rusia și Ucraina, și proiectata Piață Comună a Mării Negre, cu predominanța inițiatoarei ei, Turcia.

*- Dacă se consideră dificultățile de cooperare tot mai manifeste între anumite sectoare ale acestei rețele de relații imperfect definite (spre exemplu între Franța și Statele Unite sau Germania și Marea Britanie), cum s-ar pune problema securității, în cazul unei confederații europene conducând la probabila excludere din zona dispozitivului existent a Statelor Unite și a Canadei, compensată eventual de cooptarea Rusiei, Ucrainei, Bielorusiei*

*și a Statelor caucaziene? Dar, în ce măsură se pot cântări și discuta chestiuni comunitare de ordin principalmente militar, atâta vreme cât politica europeană se găsește în actualul său stadiu nebulos?*

- Un avizat comentator francez de politică internațională, Dl Alain Minc, amintind despre «unda tribală» care a pus stăpânire pe Estul Continentului, a menționat teribila «linie de fractură» a Europei Orientale care, de la Minsk în drum spre Balcani, trece prin «abcesele Moldovei și Transilvaniei» (sic). «Să împiedicăm (noi Francezii) - scria el de curând - Germania de a susține pe Unguri în numele Mitteleuropei, iar Franța de a susține pe Români din solidaritate francofonă, în momentul când «afacerea transilvană» se va înăcri». Comentariile sunt de prisos, dar această viziune îmi pare indicată pentru a nota fugitiv reapariția, oarecum fantomatică, împrejurul României, a replicelor blocului germanic, a Imperiului țarist și a Sublimei Porți.

Nu e de mirare ca *Germania* reunificată și din nou pe deplin suverană, devenită în plus prima putere economică europeană, să se preocupe de noul ei rol politic în lumea post-comunistă. Poziția actuală a Nemților se aseamănă oarecum cu aceea pe care ei o aveau acum o sută de ani, rezumată de Principele von Bülow astfel: Noi nu vrem să împingem pe nimeni în umbră, dar cerem și pentru noi înșine un loc la soare. N-ar fi nimic de zis, cu condiția ca partea a doua a acestei formule să nu implice ipso facto necesitatea părții întâia. Care va fi deci locul la soare al unei Germanii plasate în centrul Europei, cu o populație de aproape optzeci de milioane? Înainte de a demisiona din postul de ministru german al Afacerilor străine, Hans Dietrich Genscher a ținut să sublinieze - pe drept cuvânt - importanța pe care o acordă și orgoliul resimțit ca făuritor al ei - noii legături «speciale» cu Franța («ceva unic» în felul ei). Dar această cooperare, după cum știm, a fost extinsă în fapt până la Ungaria, prin oficiul Poloniei, față de care Berlinul nu mai formulează exigențe teritoriale (frontiera Oder-Neisse fiind acceptată). Sunt acestea garanții împotriva unei viitoare orientări germane hegemonice? Oricum, formula «mai bine o Germanie europeană decât o Europă germană» e prea simplificatoare. (Și uneori ajungi să te întrebi dacă n-are dreptate acel mucalit care proclama că după cincizeci de ani de vane peripeții, Hitler și-a câștigat în sfârșit războiul...).

*- Cu ocazia vizitei sale la Paris, în iunie 92, Kravciuk a declarat că Ucraina se interesează îndeaproape de Acordul tripartit de la Vișegrad, care stabilește raporturi privilegiate între Ungaria, Polonia și Cehoslovacia. Încercând să se mențină la distanță de Rusia și de poziția ei «imperială», disprețuind în treacăt aluziile românești privind Basarabia, Bucovina și Herța, regimul de la Kiev se apropie prin forța lucrurilor tot mai mult de Germania.*

- Observația Dvs este justă. Atentă la evoluția dezvoltării sale industriale, Ucraina urmărește și ea să-și creeze un rol de mare putere regională. La Nord, de-a lungul frontierei poloneze și lituaniană, se pot menționa și cei mai bine de zece milioane de Ruși albi, a căror țară a devenit și ea suverană. Iar alături, afișând cunoscutele sale ambiții europene, *Rusia*, care e prezentă, în același timp, în coasta Pacificului, apropiindu-se de China și de Japonia, și căutând a pune în valoare nesfârșita ei Siberie, e conștientă - grație deopotrivă potențialului său nuclear - de supremația pe care, în ciuda consecințelor încă foarte resimțite ale falimentului comunist, e chemată să o desfășoare - singură sau în cadrele unei Comunități a anumitor State independente - spre a deveni centrul de gravitate al jocului politicii mondiale. Gorbaciov întrevede însă și riscul unui conflict de vaste proporții întinzându-se dintr-un Caucaz pe punctul de a exploda, pe toată întinderea fostei Uniuni sovietice; acest catastrofism nu este în întregime nefundat.

În sfârșit, ofensiva diplomatică a Turciei în Caucaz și Asia de Sud-Vest este poate tot atât de suspectă ca insistența de față a Ucrainei pentru ocrotirea drepturilor omului. Zona de «cooperare economică a Mării Negre» este într-adevăr un alt model de ghiveci politic care tinde să domnească ici-colo pe plan regional în relațiile internaționale ale vremurilor noi. Iată de ce: din cele unsprezece State semnatare ale Declarației corespunzătoare de la Istanbul (25 iunie 1992), Azerbaidjanul e așa-zicând la cuțite cu Armenia, raporturile Bulgariei sunt încordate și cu Turcia și cu Grecia, Ucraina și Rusia se dispută asupra flotei din... Marea Neagră, aceeași Ucraină și România având deci de rezolvat un grav contencios teritorial; iar Rusia și Georgia nu se privesc reciproc cu prea multă simpatie. Posibilități «imense» pentru o cooperare care nu poate fi decât fructuoasă? Progrese de obținut în materie de transporturi, bariere vamale, telecomunicații...? Sau mai degrabă proiecte mirobolante dincolo de care a fost vorba fără îndoială și de o operație anti-rusă, ascunzând poate un sprijin promis fraternității islamice și - de ce nu? - eventual un simplu vis otoman. În orice caz, o încercare de afirmare a unui rol internațional major al Turciei, de înjghebare a unei «zone de influență» dotată cu un dispozitiv de securitate latent. Încercare temerară, dacă n-ar fi decât să se considere problema celor 10-12 milioane de Kurzi din Anatolia, tratați la Ankara ca rebeli, iar pe teren fără menajamente de contra-guerilla paramilitară depinzând de statul-major al armatei turce. E totuși inexplicabil că ziaristii au putut să înregistreze la Istanbul o atmosferă «decontractată». Șevarnadze avea dreptate să declare la fața locului că o astfel de «înțelegere», fără un suport politic nu este nici economiceste valabilă. Dar, pe de altă parte, tocmai politicește, această zonă a Mării Negre ar putea face cu timpul joncțiunea cu o zonă a Mării Caspice sponsorizată de Iran, și astfel să conducă la un fel de asiaticizare (și islamizare?) a României...

*- Viziunea e fără îndoială excesiv exagerată, dar ea tinde să scoată și mai bine în evidență dificila situație geo-politică în care se găsește astăzi România. Dacă imediat și pe calea inițiată chestiunea Basarabiei ar putea fi cel puțin examinată în surdina (dar Boris Elțin n-a dat urmare judicioasei intervenții în acest sens a lui Mircea Snegur), rezerva principială a României, angajată pe o pantă à la Adrianopol, - ar putea să se justifice.*

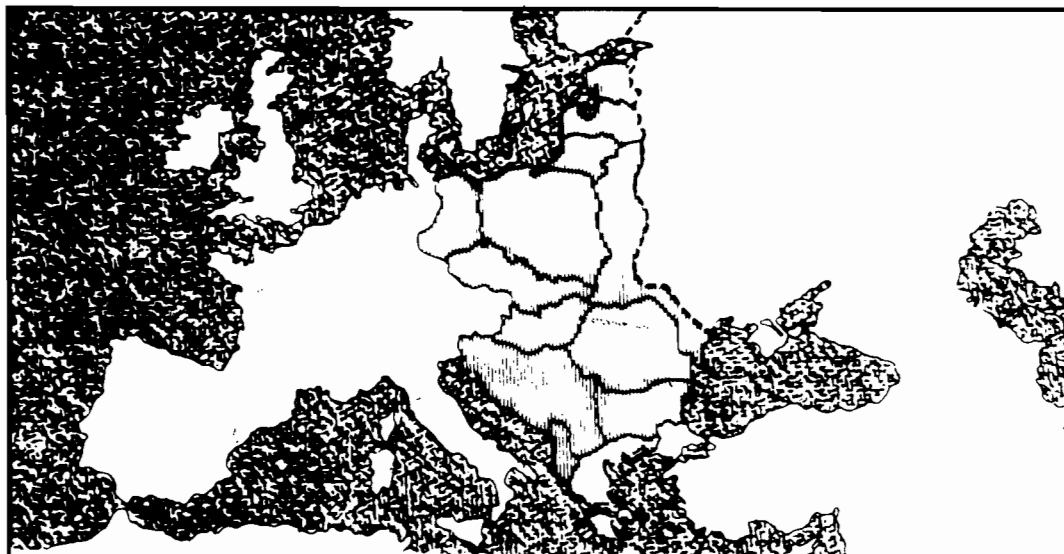
- Să reținem, în orice caz, reapariția, așa cum am mai spus-o, a celor trei imperii ale veacurilor trecute sub forme mai reduse, dar nu într-un tot inofensiv; în configurația lor actuală, Germania, Ucraina și Turcia ating împreună aproape 200 milioane de locuitori, cărora li se adaugă cei 150 milioane de Ruși propriu ziși, cu o țară-continent de 17 milioane de kmp. Staționar la nivelul existent (deci nul) pentru Germania, indicele de spor demografic este extrem de ridicat în Ucraina și Turcia: 21 0/00 pe an. (Comparativ, în România el e de 5 0/00, iar în Ungaria de 0,3 0/00 pe an).

*- Avalanșa problemelor examinate, într-adevăr «arzătoare», referitoare, în ultimă analiză, la securitatea planetară, continentală, regională și locală, în care România se găsește, prin forța lucrurilor, direct implicată, nu sunt - deopotrivă chestiunilor Basarabiei și ale minorității maghiare - abstracțiuni, ci elemente componente ale unui fenomen esențialmente pragmatic. În această ordine de idei, sunt constrâns să mă repet. Dacă - pentru a reveni la punctul nostru de plecare - succesivelor așa-zise soluții propuse în cursul ultimelor decenii - sterilul anticomunism primar în exil și pasivitatea dublată de naivul monarhism de după revoluție - le-ar urma, în circumstanțele date și în chip de nouă defectiune, un fel de scamatorism de nuanță provincială. Această diabolică perseverare ar deveni pen-*

*tru Țara Românească fulgerător neiertătoare. Printr-un simplu scurt-circuit diplomatic, ea ar putea fi transformată într-un Triunghi al Bermudelor din Europa Răsăriteană. Urnirea întregului mecanism național-statal românesc, produs de recente alegeri a dat semnalul pentru genul de viață al generațiilor viitoare. Înaintarea românească nu se va putea produce decât în pasul evenimentelor, cu o atenție mărită la pulsul Istoriei.*

- E lume multă în scenă: mastodonti luciferieni în redingote decolorate, care au fost cândva roșii; «beneficiarii Yaltei», cum i-a denumit Șerban Andronescu în excelentul său *New York Spectator* pe trozkiști, free-europe-iști, pacepiști și alți «disidenți» români, incidental anti-români și ocazional pro-maghiari; și-apoi valetudinarii «istorici» pietrificali sub nemiloasele baghete magice ale Timpului și Realității. E lume multă, dar o lume amestecată de spectre și fosile. Scena e încăpătoare, piesa va trebui să fie jucată. Dar nu oricum. Într-o impecabilă regie, un text magistral și replici răspicate. Acesta e programul. În ce privește pe actori, nu vor putea fi luați în seamă figuranții menționați; unii observatori îi mai descoperă ocupați a-și confecționa neîncetat auto-aureole care rămân obstinat imperceptibile... Dar ordinea mondială în gestație, care nu se deslușește cu suficientă claritate, se va impune dintr-o dată și fără menajamente. Pentru a preveni acest șoc, noua Românie are nevoie de oameni noi; energici, serioși, competenți, abili și gata de sacrificii, aceștia se vor manifesta cu certitudine, spre a face față la tot ce se prepară, la tot ce este și la tot ce a fost (și nu a fost...). Îi așteaptă așadar un adevărat apostolat. Se atribuie Lordului Palmerston această celebră formulă: Anglia nu are prieteni sau dușmani permanenți, ea nu are decât interese permanente. Interesele românești - permanente și ele - sunt astăzi - din cauza anumitor prieteni și dușmani care mai trebuie dibuiți ca atare - foarte serios în joc. Pentru acest motiv cu deosebire, rolul principal despre care am amintit revine, laolaltă cu oamenii noi - urmând pe aceștia dar mai ales îndrumându-i - întregului popor român. Luând cunoștință de el însuși, de sensul actual al identității sale naționale și a misiunii sale politice, *el* trebuie să se afirme, să decidă și să împlinească. Să creeze Istorie. Spinoasele perspective ce se conturează, precum și învățăturile care se desprind din experiențele trecute, vor permite poate tuturor Românilor să-și însușească în sfârșit, fără disparități, unica opțiune etică fundamentală: aceea de a fi exclusiv și cu orice preț în permanentul serviciu activ al Neamului.





Moscova, 9 Octombrie 1944

"Momentul era potrivit pentru a trata, așa că am spus: "Să aranjăm treburile noastre în Balcani. Armatele voastre sunt în România și în Bulgaria. Noi avem acolo interese, misiuni, agenți. Între noi nu trebuie să existe neînțelegeri pentru lucruri mărunte.

Cât privește Anglia și Rusia, ați fi de acord - l-am întrebat pe Stalin - ca voi să aveți o dominație de 90% asupra României, noi să avem 90% în Grecia și "fifty-fifty" cu voi în Jugoslavia?" În timp ce se traduceau cele de mai sus, am scris pe o jumătate de foaie de hârtie:

România: Rusia ia 90%; ceilalți iau 10%

Grecia: Marea Britanie (de acord cu Statele Unite) ia 90%; Rusia ia 10%

Jugoslavia și Ungaria: 50% - 50%

Bulgaria: Rusia ia 75%; ceilalți 25%.

*Winston Churchill*

*"Cel de al doilea război mondial"*

*- Memorii*

## CUPRINSUL

G.A. Pordea - Traian Filip, *România văzută de aproape*